

KERTÉSZETI FÜZETEK.

Dr. ENTZ FERENCZTŐL

VI. Füzet.

Gyümölcskertészet. Szőke őszi vajkörte. Napoleon vajkörtéje. Vilmos körte. Kármán vagy torzsátlan körte. **Konyhakertészet.** Bevezetés. A kobakosokról. Ugorka. A dinnye. A tökről. A hüvelyesek. A bab. Tót bab. — **Figyelmeztetés** a haszonkertészeket képző gyakorlati tanintézet érdekében, s ennek **Programmja.**

Pesten, 1856.

Nyomatott Herz Jánosnál.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX TILDEN FOUNDATION

1891

— 1891 —
The New York Public Library
Astor Lenox Tilden Foundation
— 1891 —
The New York Public Library
Astor Lenox Tilden Foundation
— 1891 —

1891

1891

Szürke őszi vajkörte.

(Izambert. Grüne Herbst-Butterbirne.
Le Beurré gris.)

A ki ezen körtét olly sovány földön termeszti, mint Rákosunk silány homokja, annak aligha lesz kedve azt a választottak sorába fölvenni: mert sem fája-, sem gyümölcsével nem elégíti ki tenyésztőjét. Ki is akartuk már hagyni az érdeemesek sorából, mint renegátot, de meggyőződünk az őszszel, hogy nem a körtében, hanem homokunk exquisit silányságában keresendő a hiba.

Sejditettük mi már azt azelőtt is, mert Mező-Komáromban ugyanazon Izambert-fáink, mellyeknek ivadékaik itt Pesten ki nem elégítenek, gyümölcseik szépsége és felségessége által kitűntek; de sejditésünk meggyőződéssé vált, midőn az idén alkal-

munk lön, egy olly Izambert-fának a gyümölcséből venni kóstolót, melly a budai részen először termett, de pesti fanöveldekből vette eredetét. Reá találtunk t. i. benne ismét régi jó ismerősünkre, melly jóságra a versenyt bármellyikkel is kiállja.

Ha tehát az öreg-anya Mező-Komárom televénydús és fekete homokja fel-, és szürke márgás alrétegü talajában, e körtét szokott jóságában megtermé; ha az anya itt Pesten a sovány s szélhordta homokban, gyümölcsseiben elsatnyult, de annak leánya a budai nehéz, gazdag agyagban, gyümölcsseiben ismét a szokott tulajdonokat magára öltötte; méltán lehet következtetni, hogy 1-ör a gyümölcs ízét és jóságát általánvéve a talaj s egyéb helybeli körülmények befolyása határozza meg; 2-szor hogy pesti fanöveldeink Izambert-csemetéi, habár itt álló helyük silány minőségénél fogva gyümölcsseikkel bennünket talán nem elégítenének is ki, jobb, és természetüknek inkább megfelelő talajba átültetve, szokott és természetes jóságuknak ismét hivei fognak maradni.

Mi nagyon természetes is; mert minden szervezett lény, tehát a gyümölcsfa is,

nyújtott tápláléka minő- és mennyisége arányában táplálkozik és fejlődik, nemcsak egyénileg maga, hanem ugyanezen arányban fejti ki fajtájának állandóságát, biztosító szerveit azaz gyümölcsseit is. Ha tehát valamely csemete, állóhelyének kevesebb alkalmas voltánál fogva, e helyütt talán várakozásunknak meg nem felelné: abból koránt sem következik, hogy ugyanazon csemete természetének jobban megfelelő állóhelyen, válfaja jellemző tulajdonait ismét elfogadni nem fogja; sőt meg vagyunk győződve, hogy azokat szinte elfogadni kénytelen leend:

Igy ölti fel magára a buza, kukoricza, repce, burgonya stb. állóhelyének kedvezőbb körülményei, mérvében, vagy a nagyobb tökély, vagy a satnyaság jellemét.

Igy aljasulna el a Rákos homokjában a Bánság buzája is, de az elaljasodott tökéletessé válnék ismét, ha a Bánság vagy ahhoz hasonlító tájbeli, vagy egy részt az emberi szorgalom és szaktudományos készség szülte kedvezmények befolyása alá kerülne.

Igy aljasult el, — mert az élet szabályai lényegre változhatlan szabatossgal

térülnek végig az egész szervezett terem-
tésen, — így aljasult el valamikor egy te-
henem, mellyet drága pénzen rendkívüli
bőtejelése kedvéért egy pálinkafőzőtől meg-
vettem, nem épen legrosszabb legelőbeli
tartás mellett, de ugyanaz ismét bőtejelő
hires tehenné lett, midőn azt egy serfőző
kezére adtam stb.

Az Izambert-körtefa egyike azoknak,
mellyekre messziről rá lehet ismerni. Nyári
ágai pirosas barnák, azürkés pettyekkel,
rügyei rendkívül hegyesek, aránylag vé-
konyak és hosszukásak. Gallya nem nyalik
el egyenes vonalban, mint a körteágnál
rendesen szokás, hanem minden egyes rü-
gyénél egyegy tompa szögre görbül el.
Fája a szép alakra nem igen hajlandó, s
azért különös szorgalmunkat veszi igény-
be, ha némelykor sikerül, hogy kedves kül-
sejü fát növelhessünk belőle.

Gyümölcse hasonlókép nem állandós
formájú, mert hol tojásdad, hol erősen ha-
sas és kúpozott a csutkájú felé, hol pedig
némelykor szabályos körte-alaku. Magas-
ságra a 3, szélességre közönségesen a 2 $\frac{1}{2}$
hüvelyknyit éri el. A esése maradványai
tökéletlenek, ezek körüli mélyedési terje-

delemre és formára változó, de rendszeren elég mély, és emelkedésekkel körülfoglalt, mik a körte hasára egyenetlenül elterülve, azt egyik felől többnyire hizottabbá teszik. Az erős és hüvelyknyi hosszú csupka, jobbára ferdén ül a körte tetején; vagy szintén egyenetlen emelkedésekkel vétetik körül. A gyümölcs színe a fáján halvány zöld, érése felé zöldes sárga, de ezen szinből csak elvétve látszik valami, miután majdnem az egész körtét jobbára fahéj vagy még barnásabb színű rozsdá fõdi, s annak felületét szinte érdessé teszi. Szürkés pontokat látni mind a zöldben, mind pedig a rozsdán is; pirosságot nem, de igenis valami világosabb verhenyeges színvegyület a sötétebb rozsdán, melly némiképp elárulja, hogy a körtének mellyik oldala állott a napnak.

A körte azonban a fenn említettem színezetet csak akkor viseli, ha álló helyét szereti, s ha neki kedvezõ és meleg nyáron fejlődött; ellenkezõ esetben fekete foltok borítják nagyobb részt, sõt repedések sem hiányzanak rajta, és kõvüléseket eláruló helyek. Húsa zöldes fahéj, olvadékony, mint kevés párja, izre czukrozott, de az

édesnek valami kedves és fűszerezett citrom-savanyynyal vegyületével: mire nézve alig találni embert, ki ízének ezen kitünő sajátosságánál fogva ne kedvelné. — Magtokja zárkozott, egyes rekeszei tágak, vagy legalább azoknak látszanak, mivel a magvak jobbára tökéletlenek lévén, azokat kitölteni sem képesek.

Az Izambert-körte sept. végével vagy october elején érik meg, s rendesen tartósága két hétnél tovább nem nyulik ki, de egy kis fortély által kinyujtható egy kevesé; mert ha az ember csak egy részét szedi meg egyszerre, szeptember közepe táján, s körülbelül 10 nap múlva ismét csak azon részét, mi könnyen leválik fájától, s elvégre az utolját végkép meghagyja a fáján mindaddig, míg maga le nem hull róla: úgy kinyujthatja kedves körtéje élvezetét 3—4 hétre, minthogy utó-érése a leszedés után mintegy két hétre szokott bekövetkezni. — Ezen fortélylyal élhetünk más őszi, és több nyári körtékre nézve is, miknek élvezetét meghosszabbítani ohajtjuk. Hogy itt is nagyon elősegíti szándékunkat a hives tartás, magából érthető. Elérésekor e körte könnyen rothad.

Említettük már fennebb is, hogy az Izambert-fája nagyon szembetűnő kellemmel (habitussal) bír, s hogy ennek következtében arra könnyen rá ismerhetünk. Bir azonban ezen válfaj még fájára nézve egy feltűnő sajátsággal és hibával, melly leginkább nekem, mint a gyümölcsstenyészést szélesebb körben terjesztőnek, súlyosan nehezedik szívemre. Meg is mondom miért.

Ha a famegrendelések dolgában a leveleket veszem, ritkán marad el a megrendelték lajstromában az Izambert-körte, de ritkán azon nyiltabb vagy takartabb ohajtás is, mellynél fogva a csemetéket szép és helyes példányokban várják. Ez magában igen természetes és igazságos kívánság, s mégis némi fából csinált vaskarika-neműt foglal magában, arra nézve, a ki az egyes válfajak tenyészeti sajátságait némileg ismeri. Mert valamint szinte mesterség volna, vagy legalább is csak esetlegesen történhetnék meg, hogy a fanövedében a császár-, Diel-, Virgouleuse- stb. körtefákban girbegörbékét növeljen az ember: úgy ismét alig kerülhető el, miszerint több téli és őszi körték csemetéi, és ezek közt pár

excellence Izambert- és Ferdinand-körte fűcskái jobbára el ne görbüljenek.

Hogy pedig ezen árnyoldaluk daczára is a két rebellis frátert, t. i. mind az Izambert-, mind pedig a Ferdinand-körtét matedorjaim sorozatából ki nem hagytam, sőt még annak daczárara sem hagytam ki, hogy fájok kevesbbé kedves formájuk miatt bizonyosan már többször a távolban szó is ért miattok: bátorkodom a gyümölcsészet tisztelt kedvelőit a következőkre figyelmeztetni:

Hogy ezen két megnevezett körtefaj, tenyészetének szépségi hiányait, gyümölcssei finomsága és belbecse által váltig kipótolja;

Hogy ezen szépségi hiány csak fiataláguknak feltűnő attribútuma, melly leginkább pyramis-alakban rövid idő múlva eltűnik, és magát kiegyenliti;

Hogy gyümölcsseik nagysága és tökéletesbrei fejlődése, vagy szintén a körtefának természetes sajátsága tekintetéből, amugy is inkább csak a pyramis-alakra, mintsem szálas fára alkalmasak, mi által fiatal csemetéik kevesbbé helyes formájok jelentékenységét végkép elveszti;

És utóljára, hogy a gyümölcstenyésztésnek végcélja mégis inkább a fának a hasznak, mint sem szépsége levén, tartsuk magunkat az irás szavaihoz: melly a fát gyümölcseről, s nem formájáról javasolja megítélni.

A kinek pedig szeme egy kis görbülést vagy egyegy ágának szabálytalan állását épen nem türi, ültessen az Izambert helyett hosszú zöld őszi körtét, Ferdinand helyett cserlevelű Császár-körtét, vagy több illyféle válfajokat, mik gyümölcsök kielégítő belbecse mellett, a fának szépsége által is ajánlhatók.

Minden körtefa, melly a talajra nézve némi kényességet árul el, a bírsálfanyon sílányul tenyész; s azért ha fájából törpéket akarunk növelni, mérsékelt hajtásu vadonczokra kell azokat párosítani: tehát így az Izambert-körtét is.

Napoleon vajkörtéje.

(Beurré Napoleon. — Napoleons Butterbirne.)

A leglévesebb körte, a mellyet ismerünk. Mező-Komáromban, mikor még a Napoleon-körtékben véka számra bővel-

kedtünk, s a gyermekek kettőt hármat is kaptak egy egy ozsonnára, csésze-aljat is kértek hozzája mindig, hogy evéskor a lecsurgó levét felfoghassák, és azt áldomás-képen a derék fa hosszu tartása, és bő termékenysége fejében, pro coronide felszörpölhessék.

A Napoleon-körte egy szerencsés véletlennek, de egy részt a szorgalomnak is eredménye 1808-ban vetett el, Franciaország Mons városában valami Liart nevezetű csapláros több körte-magot, mellyeknek egyikéből e becses körte vált ki. A hennegau pomolog-egylet méltányolva a szorgalom e nemét, az illyféle kísérletek-rei serkentésül arany-éremmel diszesíté fel termesztőjét; Duquesne apátur pedig megvásárlá jó pénzen a csemetéket, és oda ajánlá azokat hires császárjának, kinek neve alatt a körte a világon utóbb szétterjedt.

Milly csekély volt az a kis fáradság, mellynek mindnyájan ezen valóban felséges őszi körtét köszönhetjük; az pedig, ki ezen csekély fáradságot véghez vinni nem restelte, ártatlan örömet, pénzt és polgári kitüntetést nyert; s azért ne vesszen el raj-

tunk Liart példája nyom nélkül, hanem kövessük őt minél többen. Pedig hány milliárd gyümölcsmag vész és veszett már el kezünk alatt, mik közt bizonyosan sok olyan is volt, melly hasonló díjjal jutalmazhatta volna meg a Liartéhoz hasonló csekély fáradságot?! És nem elég jutalom már az is, ha elvetett gyümölcs-magvaink után egyszerű vadoncokat nyerünk? De bizony elég, mert mondunk majd mindjárt valamit ad captum, mi azt megmutatni fogja. Egyike azon kevés magyar embereinknek, ki nem restel akár a csont vagy rongyhulladékokból is pénzt csinálni, sétált most 3 éve Pest városának egyik külvárosában, hol még divatos a szemetet more patrio az utca közepére hányni, vagy töltésnek használni; és ime észre veszen a szemét különböző nemei közt, egy határ kipréselt alma-törkölyt is. Más nap oda küldi kocsisát, felszedeti a törkölyt, és elvetteti kertjének egyik félreeső zugában. Az idő kedvez, az almá kikel sűrűen, mint a kender; számszámra legalább is 10,000. A szép három éves vadoncznak most kapva hordták el ezrét 10 pftjával; én is vettem belőle, s mai nap is restellem, hogy magamnak is nem volt sé-

tálni valóm az alma-törkölyös kövezetű fővárosi utczában abban az időben.

Mindig a sok panasz és kérdés a vadonczok után, s még sem takarítjuk össze a gyümölcs magvát; talán azt várjuk, hogy az a vadoncz csak úgy támadjon per generationem äquivocam, valamint a giliszta belenikben, mellyről senki sem tudja, hogy honnan jött? És valóban nem is újság az a naiv kérdés, sokszor a színre legműveltebb ember szájából, hogy vajjon magból is keletkeznek a fák?

Magból is bizony, sőt mindig és valamennyi magból kél, mióta az uristen a termés folytatását a magvak által a gyarló ember kezére bízta; ép azért értse is meg ezen gyarló ember magas tisztét a természetben, de egyszersmind értékét is a magvaknak. Azonban mi eddig sem az egyiket sem a másikat nem értettük el, mert kevés kivétellel, gyümölcsfáink vadonczait vagy a véletlen, vagy az egek madarai vetették el. Ne bizzuk bizt azt többé azon ingatag alapokra, hanem végezzük el biztos kézzel saját magunk, mert nincs nemesebb, nincs háladosabb foglalkozás, mint valamely hasznos magnak a földbe bocsátása, és nincs

érdekesebb rejtélye s csodája a természetnek, mint a mag, melly a fának és jövődéli életének, létének biztosítóka.

Dicsérem azon kor szép szokásait, melybe gyermekségem esik, midőn keresztet vetettünk a kenyérre, mellyet megszegettünk; morzsáit a tűzbe vetettük áldozatul; midőn tilos volt a héjára vagy a bús szemre, mint representansára az egyes isten adományának, tiprani. Térjünk vissza e szép, mélyértelmű és okszerű szokásra, és terjesszük azt ki az élet, az élelem, az isten áldásának egy másik képviselőjére, gyümölcseink magvára is, mert a hazánkban lábra kapó gyümölcstenyésztés egyik főkélléke az, hogy vadonczokban bővelkedjünk. Vadonczokban pedig bővelkedni csak akkor fogunk, ha a gyümölcsmagvak értékét felfogván, azokat a gondatlan kiskorúság könnyelműségével elhányni többé nem fogjuk.

Sok mondani valónk volna még e tárgyra nézve, de kénytelenek vagyunk azt másokra hagyni, nehogy az episodok kitűzött főtárgyunkat háttérbe szorítsák.

A Napoleon-körtének fája egy különös elénnyel bír, melyre nézve kevés bajtár-

sával osztozik, t. i. fájának minden egézséges és tartós volta mellett, igen korán, közönségesen már 3-dik évben, és azonnal mindjárt bőségesen terem.

Panaszkodtunk ugy tetezik, már egy helyütt, hogy valamikor Bajorországból Weihenstephanból ojtó galyakat hozatván, nagyban megcsalódtunk a fajok dolgában; azt egyébiránt meg kell vallani, hogy legalább minden 5-6-dik fajtából utóljára Napoleon, tehát legalább jó és becses körte fejlődött. Mindjárt a 2-dik évben kezdett az egyik fám teremni Pfaffenbirn név alatt; örültünk a szép körtének, és azonnal elértettük, hogy a tisztelendő urak gustusa világszerte minden dicséretre méltó. Reá következő évben termett 4-5 külön nevű fánk, de mindegyikének gyümölcse meg egyezett a már előttünk ismert Pfaffenbirnnel; míg utóljára reájöttünk, hogy mindnyája Napoleon vajkörtéje. Kevés körtefa van ennek következtében, melly kezdőben a gyümölcstenyésztésre a kedvet jobban élesztené, mint ezen fa: az é. i. Pestre átköltözésünk után ismét az első volt, melly szép gyümölcseivel megörvendeztetett. A fa e mellett szabályos alku, zömök, erős gal-

lyai olajszin-zöldek, sárgás szürke pettyekkel; a rügyek rendkívül nagyok és a ritkaságok közé épen nem tartozik az is; mászerint több ízben a nyári ágakon azonnal virágbimbókat fejt ki. A gyümölcsalakra a hasas szép körteformát tartja; nagyságra megközelíti hosszúságában a 4, legnagyobb szélességében a 3 hüvelyknyit. A kehelymaradványai ritkán tökéletesek, s az őket környező mélyedés szűk, de mély; az emelkedések, mik környezetik, kiterjedvők a körte hasára is, melly annak alsó harmadában helyezve, egyik felől közönségesen hizottabbá válik. Az erős és fás, de ritkán hüvelyknyi hosszú csoma, a körte tompa csucsának, hasonsóképen szűk mélyedéséből emelkedik ki.

A gyümölcsnek héja sima, és szép világos-zöld; érése felé sárgára változik át, de pirosságot soha sem mutat. Pettyei számosak, aprók, és barnák. Rozsdát csak elvétve venni észre rajta. A húsnak színe fehér, állományára nézve szemcsésnek mutatkozik, de levsége olly feltűnő, valamint a magvaváló, jó őszi baraczké, melly szánkban tökéletesen lévő válik. Ha Napoleon-körtét észel, asztali kendőről gondoskodj,

vagy — mint gyermekeim — tányérról, hogy felfoghasaad olvadó levét: mert különben jaj a bársony mellénynek vagy selyem ruhának. Izében frisitő czukrosság tűnik fel. Itt a pesti homokban, hol, a mi megjegy-zendő, csak fiatal fáknek első gyümölcsseit volt alkalmunk izlelni, némi fanyarsággal bir, mi alkalmasint a fáknek nagyobb érettségével el fog tűnni, vagy legalább nem a válfaj, hanem a homok sitányságának eredménye. Mazó-Komáromban legalább annak nyomát sem vettük észre. A magtok tág, tengelye üres, a magvak ritkán épek.

Érésideje november haván végig nyulik, de találni némellykor már october végével, és szintén december elején is még haszonvehető példányokat. Az apadásra nem hajlandó, de igenis a rothadásra, s azért inkább száraz helyet kíván fenntartására.

Birs-alanyon is vigan tenyész, sőt azon még szebb gyümölcsöket terem, mint saját yadján, és éppen e tapasztalásánál fogva várom is tőle, hogy a fáknek nagyobb tökéletesabtilésével, s ugyszólván kiérésével, gyümölcseiben idővel azon fanyarságot is el fogja veszteni, miről fenntebb az e nem-

beli pesti fáimra nézve panaszkodtam. Várom pedig ezen hibának megszüntét annál is biztosabban, mivel minden tapasztaltabb gyümölcsstenyésztő előtt bevégzett dolog az: hogy az első gyümölcs után a kérdés alatti válfaj becsét megítélni még korántsem lehet. Különben a Napoleon-körtéről köztudomásu dolog, hogy az közönséges és jobbacská földben soha sem fanyar.

A fája kevesbbé ügyes metsző kéz után is helyes formákat ölt, és gyümölcse minden nagysága mellett is azon kevesek közé tartozik, mik szálas fában is megérdemlik a szaporitást, mert a körte nem könnyen hull, de rendszeren kisebb is a szálas fán, mint a törpén.

Vilmos körte.

Bon Chretien William név alatt kaptam én, most negyedik éve Oberdicktől ojtó gallyakat, Szepesy Ede barátom pedig egy évvel később, Papelen genti fanöveldejéből egy törpe fácskát ugyanezen név alatt. Én a nevezett gallyat több másokkal együtt egy fajfára alkalmaztam; Szepesy ur pedig új szerzeményével azon válogatott kis gyűjteményét szaporitá, mit cserepek-

ben művelt törpe gyümölcsfákból tart, és a szenvedély szorgalmával ápol. A múlt nyáron mindketten kaptunk — első gyümölcsöt, barátom egy körtét, én két ágon tizennégyet, mik nagyságra ugyan nem, de alakra, izre és érés-időre tökéletesen összeváltak, és olly nyári körtét ismertettek meg velünk, mellynek párját eddig nem ismerjük. Valódiságát bebizonyította Bovert pomologiai albuma, melly mind színezett képében, mind leírásában a mi gyümölcsseinkkel egy hajszálnyira megegyezett.

A bon Chretien William név alatt, mi legalább valami egészen mást vártunk, ha másban nem, hát formára nézve, mint ezt a körtét, a mivel a természet ezen reá erőltetett név alatt bennünket meglepett: mert a bon Chretien neve alatt eddig mindnyájunknak olly körtét kellett értenünk, melly a kármán vagy a Dunán túl a torzsátlan — a németeknél a Gute Christenbirn, vagy Plutzerbirn körte-családbeliekkel akár formára, akár izére, vagy akár miféle más ismert tulajdonságára nézve megegyez; de a mi szóban lévő körténk a kármán-körtefélékkel semmiféle tekintetben nem egyez meg, és azért is bátorkod-

tunk mindaddig, mig talán alkalmasb elnevezést nem birandunk, a belgák Bon Chretien William körtéjüket egyszerüen magyarul „Vilmos“ körtének nevezni, elhatározván egyuttal magunkban, hogy azt hazánkban végnélkül fogjuk terjeszteni.

A Vilmos-körte mind alakjára, mind olvadékonyságára nézve, valóságos tagja a vajaskörték (Beurré, — Doyenné, — Butterbirn) családjának. Minden gombaszerű uj eredetének daczára is, a körte haute-volé közé tartozik; nem szorul semmi Herr-von féle hosszú titulusra, mert a melly gyümölcs egyszer körtefán kis gyermek fejnyi nagyságra nő, izre pesti kofáink mézét megveri, olvadékonyságra pedig piaczi avas írósvajunkkal megmérközhetik: az illy körte, mint kerti megyéink egyik előbbkelő főtáblabirája, minden egyszerü Vilmos neve mellett is, kalapot emeltet még a magyar emberrel is.

Hijában! Vilmosunk tetőtől talpig az aristocratia közé tartozik, — ha t. i. az aristocratia neve alatt, mint szokás, magunknak valami kitünőt s tökéletest képzelünk — mivel még fájában, és ágai irányában is némi formaszerinti nemes modort

árul el, melly bennünket, nemének a legkitünőbb családjabeli egyéniségeire: a Császár-, a Diel-körtefára emlékeztet. Nincs fájában az a pórias fitogtatás, mint azt a nyári körtefákban közönségesen észre lehet venni, és a mi nyári hajtásaiknak némi korlátlan bujálkodásában tűnik fel. — Nyári ágai vaskosak, szürkés sárgáló barnások; szürkességük az éjszaki oldalon feltünőbb, és a barnában mint hosszukás kendermag színü pettyek fennmaradó. Rügyei hegyesek, és valamint a császár-körténél arra hajlandók. miszerint azonnal több ízben virág-bimbókká fejlődjenek: mi tanúságát adja annak, hogy termékenységre is nemes családjabeliei törvényét tartani, vagy talán még azokat túlhaladni fogja; miután nálunk már első termése alkalmával egy csomóban (Corymbus) 3—5 gyümölcsöt fejtett ki, mi közönségesen csak kisebbszerű körtékben szokott helyén lenni. Levelére nézve hasonlóképp családjának hive marad. Jó nyári körtékben eddig nagyobbbat nem ismerünk. Szepesy Ede ur fáján az egy, — nem szem, hanem darab, — 5 hüvelyknyinél hosszabb volt, nálunk a legtökéletesebbek a 4 hüvelyknyit haladták

meg; az aránylagos szélesség 3 és 4 hüv. közt változott. Alakra képzeljétek a legtökéleteseb körtealakot, kissé hizottabb hassal, melly csak akkor vesz némikép helyes arányu szépségéből, ha a csomagban növekedett példány, szomszédjai nyomása által rendes alakja fejlődésében fennakadt. A csészének mélyedése mérsékelt, a csésze maga közönségesen ép, és a körte elég széles, s egyenlő alapján bizton megáll. Csumája fás, erős, a gyümölcs tompa csúcsából egyenesen kiemelkedő.

A fáján akkép zöld a körte, valamint a császár-körte, értében halványsárga, mint amaz; pettyei aprók, barnák, s nem felette számosak. Pirossága nincs, és rozsdát sem vettünk észre rajta. Fejér husát takaró héja finom, s e husának ize ozukor-tartalomra, és olvadékonyságra ismét megegyez a császár-körtével, de zamatra valami muskotál-félével csiklándozza szánk, sőt orruink idegeit, mi nem kevesbbé sajátságos, mint kellemes, s mi őt nemes rokonától jellemzőleg megkülönbözteti.

A ki a Vilmos vajkörtéjéből eszik, nem eszik, hanem iszik, mert az egészen elolvad: s azért ti, kiknek gyomra olly vastag

bőrü lehet, mint a kemény munkában kifáradt szegény ember tenyere; kiknek hasa a rövid 40—50 év alatt annyit élt, és fáradott, mint Mathusalemé 9 század alatt; s kiknek erőszakosan és mesterségesen megsűrűdött vére, magatokon egy kis Zipperlein, szegény gyermekeiteken pedig a scrophula alakjában családi átok gyanánt a lélek-harangot megkondítja: vessétek félre az angol pezsgő- és egyéb porocskákat, a homeo — és allopatha-féléket, dolgozzatok erősen egykét óráig a szabad levegőn, s oltsások kihevült véreket inkább a Vilmos-körte felséges levével; s fogadjuk, hogy jó hasznát fogjátok venni javaslatunknak. Hogy pedig az, ki javaslott szerünknek, mint specificumnak hasznát akarja venni, fájának minél terjedtebb ültetését is el ne mulassza, magában értetik.

Midőn a hüvesítő, és vérítító gyümölcsre leginkább rászorulunk, — augusztus közepe táján, — akkor érik meg a Vilmos körte, és eltart érésében mintegy két hétig.

Kármán vagy torzsátlan körte.

(Bon Chrétien d'eté. — Gute Christenbirn, oder Plutzerbirn.)

Ha ezelőtt tiz esztendővel eszembe jutott volna, gyümölcsészetet kedvelő hazámfiával a legjobbaknak vélt nyári körtéket megismertetni: aligha más válfajták nem kerültek volna a kitüntetés alá, mint a mellyeket mostanában választottam. Sőt akkor is, midőn egykét évvel ezelőtt a kis mezei naptárban a magyar közönséget csak névszerint a gyümölcsfák néhány matadoraival megismertettem, belevettem a sorozatba a „takarékos és zöld Magdolna“ körtét, akkori tapasztalásom, és mező-komáromi reminiscentiáim természetes nyomán. A legutolsó nyáron termett itt Pesten az elébb megnevezett két nyári körte legelőször, és élénk kíváncsisággal alig várhattam be megérésök idejét. Julius közepe táján, midőn a korai körték érésekor jót még alig találni, érett meg a Magdolna-körte, és szerencsém levén egy köztisztelőben méltán részesülő férfihoz, mint kedves vendégemhez — a kertben, siettem őt az év és fái zsengéivel megtisztelni, de nagyban

kudarczot vallottam előtte a zöld Magdolna körtére nézve, mert az szokott módja szerint leves és édes ugyan, de egyszersmind fanyar is volt. Így jártam a takarékkörtével is, s illy tapasztalás után most már nem tartom őket többé érdemeseknek arra, hogy a választottak közt a nagy közönségnek felajánljam: mert noha igaz, hogy azon fanyarság egyedül csak a pesti föld silányságának okozatja, mi — valamint az Izambert-körténél — a fának jobb és kedvezőbb földbe kerültével bizonyosan ismét el fog tűnni; mégis elhagyom őket azért, mivel találkozunk más érdemesebb nyári válfajokkal, mellyek mint az ügyes méhek még a hunyor- és maszlagból is mézet gyűtenek — még Rákos silány talaján is a fanyarság nélküli méz izét, szóval, fajuk tökéletességének teljes és fedhetlen minőségét kifejtteni képesek, és ilyen a többi közt, a közvedveltségben márig méltán részesített Kármán-körte.

Szinte látjuk szakavatottabb pomológjaink gunymosolyát, midőn az ezuttal felajánlott két nyári körte közt, a Kármán-körtét találják, s tudjuk, hogy míg a komolyabb rész e választáson szinte indignálva

csudálkozni fog, a másik vigabb rész, mivel Plutzerbirn-ről van szó — választásunkat legalább is egy pomologicus Plutzer nek veendi.

Teljes életemben m indig azt hallottam, hogy a svábnak csak 40-ik év ében érik meg a sütni-valója. Lássuk valljon ez állítás mennyire igazság s mennyire ráfogás.

Midőn most 5-dik éve Ő Felsége a magyar hazát jelenlétével először szerencsétette, s a budai regényes hegyekben és a szép juhásznénál, ottani megjelenésére népnép tartatott, a két testvér városnak apraja nagyja a merdek Jánoshegy felé sietett, hogy ott Ő Felségét közelről lássa. Fertelmes meleg volt; az ember itcze számára izzadott. Ő Felségét délutáni 5 órára várták, de látására már reggel 5 óra tájban is utnak indult a hegyek felé a sovár tenger nép. E tenger egyik cseppjét pedig saját magunk is tettük, és mivel délu tánig várakozni nagyon is ráértünk, vizsgálat alá vettük a gyümölcskosarakat, mike t a szomszéd budakeszi szorgalmas sváb leányok az ellankadt városiak vigasztalására összeczipeltek.

A budakeszi gyümölcs nem az utolsó s

környéken. Működött itt az érdemesebb válfajak elszaporítása tekintetében egy derék lelkész, és több válogatott szép válfajtak terjedvén el a svábok közt, azok most már egyik forrását teszik ama jólétnek, melly ezen szorgalmas községnek iránybani dicséretes iparát jutalmazza. De tudják is ők gyümölcsüket értékesíteni, s ha már különben is jól megadóztatják a pestieket érte, megadóztatták őket most, Ő Felsége jelenlétének örök emlékezetére, amugy busásan. Egy egy hitvány nyári körtét 3—4 pengő krjával fizettünk, a jobbfélét haton. — Egy gyönyörű szép nyári Rousselet körtével megtelt kosárka magára vonta figyelmünket, annál is inkább, mivel, mint látszott, olvadékonyságra kitűnő volt; de, midőn dicsérve biztattuk a kis árusnőt az illyféle szép és jó gyümölcs szaporítására, mosolyogva jegyzé meg, a körülbelől 12 éves leányka, hogy apja annak fáját mégis vagy Kármánkörtére fogja átoltani, vagy végképpen kivágja, mert tevé hozzá: a csupajóság nem érdemli meg azon faj elszaporítását, melly évenként nem terem többet, mint illyen egyegy kosárkával, holott a Kármánkörte 10—12 puttony termése után,

csaknem évenként 50—60 váltó ftot ki lehet árulni.

Igy a bölcsen számoló kis leány mint mondám — még alig volt 12 éves, s gondolám magamban, ha már az ilyen, még szinte pólyájában heverő kis sváb poronty illy helyesen számol: mi válik még belőle, ha egyszer fajtája tökélyére kinövi magát!

Körülünk még néma csend uralgott; az éljenzés vig rivalgása még távolról sem hallatszott; Ő Felsége talán csak akkor ebédelt Budán, s azért bőven ráérvén, időtöltés kedvéért folytattuk fecsegésünket.

Az igaz, mondám, ti budakesziek szörnyü telhetetlen nép vagytok; mert ugy is tudjuk, hogy az egyik szép budai szőlőt a másik után ti veszitek meg, s utoljára talán az egész ős Buda kezetekre kerül még: de most már értem mesterségteket, értelek ezután, mert ha az ilyen apróság is annyira a pénz után van már, hogy apjával még a jó-fajta gyümölcsfát is kivágná azért mivel keveset jövedelmez, elgondolhatom, hogy mit mivelhet még a többi; hiszen teneked mindened van, látom jó ruhádról, hogy szüleid minden szükségéidről

gondoskodnak, miért sovárgasz tehát annyira a pénz után? — Gondoskodnak bizony mostanában, minden szükségem felől édes szüléim, felelé a kis leány, de az embernek manál továbbra is kell ám nézni. Látom, hogy az ur nem is tudja azon falunkbeli szokást, melly szerint az özvegy telken létező gyümölcsfákban kapja ki özvegyi tartását. — Hát mikép érted azt hugom? Kérdém, a derék s előttem eredeti eszmétől áthatva a legnyájasabb hangon. Mikép értem? hát csak úgy, hogy ha meghal minálunk a gazda, rámaradnak az özvegyére a termő gyümölcsfák, és ő azoknak a terméséből árulja ki özvegyi tartását; megértheti már most az ur könnyen, hogy minálunk nem elég, hogy a fa jó és szép gyümölcsöt teremjen, hanem azt is megvárjuk tőle, hogy e mellett sok a t. is teremjen, mert különben az özvegy meg nem élhet utána. Gondolja csak el az ur, hogy minálunk hol az udvaron, hol a házi kertben vagy szőlő aljában, egy-egy paraszt telken 30—40 termő gyümölcsfa tenyész, és hogy annak legalább is fele 50 váltó ftot jövedelmez itt a város közelében: már aztán könnyen elértheti, hogy minálunk az illy

jövedelem után az özvegyek gond nélkül és becsületesen élélhetnek; de nem ám, ha sok ilyen fát tartanának-e minek a gyümölcsét elébb eldicsérte, mert hiszen annak az egész idej jövedelme im ezen kis kosárkába szorult.

A kis sváb leány ezzel bevégezte előttem érdekes előadását, én pedig kifizetvén alkut nélkül a drágára tartott körte maradványát, odább ballagtam, a kis sváb leánytól a halott tanulságos eszmével, melly midőn életrevalósága által kellemesen meglepett, egyszeremind azon erős határozatot költötte föl bennem, hogy annak terjesztését hazám minden községeire nézve teljes erőm szerint eszközöljem.

De nem is legutolsó ám ez az eredeti sváb gondolat a maga nemében, s valóban érdemes arra, hogy azt a magyar is higgadtan fontolóra vegye, mert vajmi könnyű szert foglal magában, mi által sok ügye fogott szegény özvegy sorsán könnyítsünk.

Mondjátok, hogy nem minden vidéknek van pesti piacza, és vajmi sovány volna azon özvegy tartása, a ki a vidéken 30—40 gyümölcsfa után keresné élelmét? Ez mostanság teljességgel nem áll már. Van-

nak adataink, mik után bizton tudjuk, hogy a mostani időben a jó gyümölcsnek méreje a vidéken is elkel 3 pfton, sőt azonfelül is. Már pedig a szaporodó vasuti, s egyéb közlekedési könnyebbségek, a jó termések esetére is, örökre biztosítják terményeinknek a hajdaninál jobb és állandóbb árát mert közlekedésünk könnyebbitésével elenyészik a piacok távolsága; szaporodik a vevők száma, és feljebb rug mindinkább az áru becse, legyen annak bármi neve is. Azért csak ültessük a vidéken is bátran, a budakeszi svábokéhoz hasonló szándékkal és kilátással, a jó fajta gyümölcsfákat minél számosabban, mert mire azok termőre fordulnak, még a somogyi özvegy is vagy maga, vagy pesti, vagy akár bécsi kofa által árultatja gyümölcsét, mint özvegyi tartásának egyik szép és kiapadhatlan forrását.

Iparkodjék azért minden előrelátó és gondolkodó hazánkfia azon gyümölcsfajokkal megismerkedni, mellyek nemcsak szép és jó, hanem egyszersmind sok, jó és szép, piacra való terméssel biztatnak, s ezek közt az első sorban foglal helyet a Kármán-körte is; ennélfogva egy cseppet-

sem vonakodunk azt a választottak közé felvenni.

A Kármán vagy torzsátlan körtének fája nagyra nő, mint a tölgyfa, törzse vastag, ágai izmosak, teherhordásra alkotvák. A ki belőle ültet, nemcsak magáról gondoskodik önző módjára; hanem fiai és unokái élvezetéről és hasznáról is. Szörnyü buja hajtásánál fogva első éveiben gondosabb művelést kíván, mert különben könnyen elferdül, leginkább szélnek jobban kitett állóhelyen; különben formás fát alkot, ha egyszer fájában megerősödött. Nyári ágai barnáspirosak, s egyes rügyei a szokottnál nagyobb hézagokban állanak el egymástól, és sárgásszürke pettyekkel jelelvék. Levélzete ritkás, s az egyes levelek nyelei, a rendesnél hosszabbak, miért folytonosan a levegőben remegnek, valamint a rezgő nyárfa levelei. Fája mint említők, magasra siet, s terebélyessé alakul, ha a helyben nem szükölködik, azért ültetésekor legalább is 4 ölnyi tért engedünk neki, mert különben szomszédjait kiszorítja s elnyomja. Éltesebb korában az ágai ismét lefelé hajolnak sulyos termései következtében, miáltal olly feltűnő alakot nyer, hogy e fát minden

egyéb körtefától már messziről meg lehet különböztetni. Termékenysége beálltával nem siet ugyan, de általában csak azért, hogy jól neki erősödve, később annál többet elviselhessen.

A körtének rendes alakja kobak, erről a német minálunk Plutzerbirn-nek nevezi. A kobak-alak azokban csak ritka példányaiban vehető igazán észre, mert csomóban hozván gyümölcseit, azoknak egyike a másikat kiszorítja rendes formájából, minek következtében többnyire rendetlenül és egyoldalulag hasasnak mutatkoznak: e has hirtelen kanyarodik befelé s egy meghosszszabodott tompa kúpban végződik. Rendes hosszassága a körtének $3\frac{1}{2}$, szélessége $2\frac{1}{2}$ hüv., csészéje közönségesen zárt, apró és csekély mélyedésben rejlő, de körül foglalva több egyenetlen emelkedésektől, mik a gyümölcsön elterülve, annak irányait még rendetlenebbekké teszik. Majdnem 2 hüvelyknyi hosszú csomóját hasonlóképp egyenetlen kidudorodások veszik körül, annak irányát ferdére hajtván. A körte héja gyenge, fáján eleven zöld, értében arany-szín sárga, napos oldala, szabadon csüngő példányaiban, elmosott szép pirosságot mu-

tat jobbára azonban csak szennyes, sötétebb barnaságot, melyben számos pontokat lehet észrevenni; fekete foltok- és rozsdafoltokban sincs hiány. Husa fehér, szemcsés, nem olvadékony, sőt némellykor, ha a fa nem igen szereti földjét, a magtok körül kövecses is: de ezt elfelejteti velünk, leginkább mint nyári körtében, a gyümölcs ritka nagysága, annak felséges czukrozott ize, melyet némi kedves muskotály zamát hat át. A fanyarság nyomát csak akkor venni benne észre, ha nagyon rossz földben termesztik, vagy rendkívüli hűvös és nedves nyarak után. Magtokja a körte tetemes terjedelméhez mérve, apró, a magvak kiképzésére eddig ritkán juttat elég tápanyagot, miért is azok jobbára apadtak maradnak.

Érik september havában, és eláll mintegy három hétig; tehát olly időben, midőn a különféle körte-változványokban szükség éppen nincsen: de azért mégis elkél annak egyegy darabja 3—4 pgó kron, holott ugyanannyi pénzért, számra 5—6-szor annyi más körtét lehet kapni, mi csalhatlan jelleve annak, hogy a Kármán-körtét közönségesen kedvelik.

Fájának termékenysége megfelel óriási terjedelmének, és 10—15 puttonyra való körtét szedni, legalább is minden második évben egyegy fájáról, éppen nem tartozik a ritkaságok közé.

Egy hibája van, hogy t. i. gyümölcseit a féreg nagyon lepi, s hogy ritkán találni példányt, melly a nélkül volna; mi igaz, hogy alkalmatlan, de mégis valódi becsének egyszersmind egyik tanúsága gyanánt szolgálhat, miután a német legalább mindazon gyümölcsöket nem a legutolsóknak tartja, miket a darász, vagy féreg meglep.

Miután azon almák felsorolásának bevégeztével, miknek terjesztését eddigi tapasztalásunk szerint a hazában leginkább ohajtanók, e tárgyra vonatkozó nézeteinket előadni bátorkodánk: feleslegnek vétethetnék méltán, ha e helyütt ismét rokon eszmékkal ferasztanók a t. közönség türelmét. De mivel azóta privat uton számos ügybarát nézeteivel, és véleményeivel találkoztunk, legyen szabad a többfelől tudunkrajutott aggodalmak szétosztatása kedvéért, a nyilvánosság ezen útján, a szempontot ismét meghatározunk, mellyből mi tárgyunkat tekinteni szoktuk.

Meg vagyunk e szerint mi is győződve, hogy nemes körte-fajaink márig meglehetősen ismert készlete, sokkal terjedtebb, sem hogy azt mind, egy tuczatnak csekély száma bele lehetne szorítani, ami különféle tekinteteknél fogva, a terjesztést megérdemlé; de bátorkodunk t. harczvagyó ügybarátinkat arra figyelmeztetni, hogy mi folyton, a majdnem végnélkül nagyobb — és a pomológiára nézve tökéletesen gyermek-ségi fejletlenségben álló — közönséget tartjuk szem előtt, mellyet eltökélett szándokunk, a pomologia a-b-c-jébe bevezetni. Hiszen nincs senki, ki arról jobban meggyőződve lenne, mint saját magunk, hogy Magyarországbán többen vannak, kik a pomológiában néhány oskolával többet végeztek, mint mi, és eszünk ágában sincsen csak álmodnunk is arról, hogy mi azok számára fogyasztanók tentánkat. Soha se keressék ezek, az inyöknek megfelelő azon tápot a mi egyszerű sorainkban, mellyet nekik egyedül csak a szakunkbeli angol, franczia vagy talán német literatura nyújthat. Mi egyszerűségünkben a magyar Pomona számára irunk, s azért ismét egyszerűen — nem tudjuk Pontius vagy Pilátus

után-e — csak azt mondhatjuk erre: Quod scripsi, scripsi.

Félnek többen, hogy néhány évtized múlva, Magyarországon egyebet sem fogunk találni, mint merő arany párméneket, orleani reinetteket, Diel körtéket stb. Ne féljenek kedves uraim! mert ha e tekintetben a szörnyek szörnye be is következne, még az sem háborítaná meg koporsómbeli nyugalمامat egykoron, noha távol sem hiszem, miszerint csekély szavam, az e terjedelembeli kárt, vagy hasznót kivívni képes volna.

Elfojtom a szakban a gyűjtés és haladás szellemét, és igyekezetét? — Szó sincs róla. — Gyűjtsetek bátran, kiknek már van mihez gyűjteni, hiszen magam is gyűjtök egyre, és soha sem szünendek meg folytonosan gyűjteni; azért is ajánlom a fajtákat, hogy a gyűjtők nehézségein is segítsék, azért szaporitok növelésben számos jobbféle válfajokat, mindazok számára, kiknek körülményeik ezek megszerzését kívánatossá teszik: de azért még sem szakasztom meg matadorjaim sorozatát, mindjárt e lapok legközelebbi számában a csontárokra nézve, azon számtalanok

kedvéért, kik e hazában a gyűjtést még meg sem kedték, s kik főleg azon publicumot képezik, melly folyton szemem előtt áll, és nyilvános működésem irányát kiszabja.

Tágítsak a választottak számára nézve? Nem én. Sőt a csontárok dolgában még szűkebbre vonnadm a kört. Ti Croesusok, kik már száz száma birjátok a nemes fajta gyümölcsöket, perzse keveselitek, ha egy vagy plane fél tuczat fajról van szó: ámde sokalja-e ezen számot azon házánkfia is, a ki csak most kezdi meg telkein sűrű dudvái irtását, hogy vidéke ezen csekély számú új vendégeit illően installálhassa?

Vegyék azért igen tisztelt ügyfeleim, ezen általános sorokat olly szivességgel, a milly őszinteséggel irattak, és ne véljenek akaratosságot feltalálni ott, hol egyedül csak meggyőződésemm egyszerű sugallatá követni szándékom.

KONYHAKERTÉSZET.

Digitized by Google

rébe, és ha az ájtatos hittel eltelt tömeg, az alleluját benső meghatástól rezgő hangon zengedezteti, azt igenis természetesen vesszük: mert ez az újra, és biztos láb-
ra kapott reménynek biztató és magasztos dala! Egek ura, elértjük intéseidet: a növényi természet fakadó életének tüneményeiből, ezer alaku rovaraid ujjá született munkásságából, fészkeiket rakó madaraid tevékenységéből, olyasvalami felséges képed mássa, az ember, hogy beesületes munkára született, és ezen háládatos rendeltetésének mély érzete, soha sem fogja el őt meghatóbban, mint a midőn ezerféle, és természeted könnyen megmagyarázható képeiben, most tavaszkor hozzája szól:!

Ha pedig a természet ezen intéseit kiki elértheti, hogy ne éntene azt el a kertész, kinek szemei előtt a természet ezen szép, és aranybetűs könyve folyton nyitva áll, s ki, mivel oly könnyen olvashat benne, irigy szemmel tekinti még a csúf pókot is, melylyet a természet nyolcz lábbal áldott meg, mellyek közül, ha kettő ugyancsak lábnak marad is, legalább hatot, tehát egy fél tuczatot, kézi munkára használhat fel.

Kézi munka? Milly pórias gondolat, nem is művelt emberhez illő! Hisz valamin a számarra a füléről, a madárra a tolláról ismernek rá: így ismer rá az ember, jókora és rövid körmű kézről, a pórias foglalkozásu emberre is, kit nemcsak egészen más osztálybeli, hanem szinte más fajta állatnak is tartanak — ha nem is a természettudósnak, de legalább az úgynevezett művelt osztályu tudatlannak. Igaz, hogy e selyembőri kezecskékben, valamint a róssaszin hegyű ujjasokakban valami, s a tudomány eddigi állása szerint nem egészen megmagyarázható varázs lakik, de a hosszú körmű, ha még oly tiszta is, legalább minket, folyton gyermekkorunk képes mese könyveire emlékeztet, mikben a macskát irtózatoss körmeivel, mint a hamisság csaltság s kegyetlenség képviselőjét, hölgyi öltönyben ábrásolák.

Nehéz és kétes kimenetelű vállalat volna azonban mindenestre a hosszú körmű, mint gyakorlott fegyverrel ellátott ellenekkel harcra bocsátkozni, kikkel még némi titkos szövetségi pontoknál fogva, az ember amugy isten igazában eh sem bánhatna: s azért velünk született bátorságunk

csak annyira terjeszkedik, a mennyire ova-
tosan körültekintve, kimondani merészké-
dünk: miszerint a szépség után méltán tö-
rekvő szép hügaink, a hosszú körmökben
annak utját nagyon elvétették, valamint
azon művész is valóban nagyon eltévesz-
tené célját, a nevetésgéssé tenné magát,
ki a szépség-ideálját egy Madónna vagy
Venus alakjában akarván szemünk elé ál-
lítani, azt sas vagy tigriszerű körmökkel
ábrázolná le. — Ha pedig orvosi és kerté-
szi ideáink keverékéből hantájában még
egyet kikapnánk, aligha kénytelenek nem
lennénk még azt is hozzá boldítani: hogy a
hosszu köröm nemcsak testi életlenségnek
csulhatlan jele, hanem egyszersmind bis-
tos utalvány is mind ama számtalan testi
bajokra, mik ezen erőnk elhanyagolt gya-
korlatából folynak, és a mikben — akármely
nevük is legyenek azok — közönségesen
a női szépség idő előtt, mint a méltán félt,
és a borzasztó vénség betétáránykában el-
merül.

Dolgozzunk tehát hügaink bátran, ha
körmünk szorgalommal ápolt hosszúsága
belé veszne is a szabad ég alatt gyakorlott
kedves kézi és kerti munkába; — s akkor

egézségesek leszünk: és a ki egészséges, az szép is!

Hugaim, — figyelmet kérek — mert ha benneteket a szintugy hasznos, mint kellemetes kertbeli munkásságra felkérlek, s ebbeli munkásságtok ezerféle díjai közé az általa elérendő nagyobb szépség díját is kötöm, többet ígérek: mint a mennyi a mindennapi földi csillám könnyen mulandóságnak indult értékében rejlik, mert ígérem azon megható hatalmat, melly benneteket, valamint a szerény családi, ugy a fényes körökben is hatalmas istennőkké varázsol, és a világ kezdetétől fogva mai napig varázsol. Mert mi az, a mi a dícsőült mesterek sikerült képeire az angyal vagy istennő alakját ölti? Semmi egyéb, mint azon vonások szerencsés egyesítése, mikből az egészség tökélye, a boldogító megelégedés fényében mosolyg. Ha pedig a hazának angyala, s családi körötök boldog és boldogító madonnái akartok lenni: töltsétek be azon időt, mellyet a háztartás és gyermekszoba igénybe nem veszen, szabad ég alatt kerti foglalkozással, melly egészségetek növelve, egyuttal szépségeteket is növelni fogja.

De szerény tanácsomat követve, ne csak a tükör fogja bennetek a házi angyal vagy Madonna képét visszatükrözni, hanem ti valósággal is ilyenek fogtok lenni.

Görcsök, sápadtság, migraine, és azon testi bajok végnélküli serege, melly oly sok női szépséget elél, és az önválasztotta börtönzés, a folytonos szobai levegőben egy felől, másfelől pedig testi erőtök lebilincsezett gyakorlatában találja eredetét — mind távozni fog, és egészségben ragyogó szép vonásaitokon elterülend a meglegedés azon ihlete, melly tulajdonképen a földi lényt az ég felé magasztalja. Mert a természet becses ajándékát, egészségteket és szépségteket, biztos és kellemes módon ápolván, isten és magatok iránti kötelességeket, — családotok ártatlan élvezeteit, és anyagi gyarapodását hasznos munkáságtok által növelve, legkedvesebb felebaráti kötelességeiteket fogjátok teljesíteni; nincsen pedig angyalibb kép, mint az egészséges szép hölgy arcza, mellyen a teljesített kötelesség boldogító érzetének bájosolya elterül.

Csodálatos tünemény az eszmék kap-

csolata és láncozolata! Elmélkedéseinket a tavaszi szellők, fecské-szavak megemlítésével kezdtük, mikben egy reményekkel teljesebb jövődönnek kedves hirnökeit üdvözöltük, miket a természet boldogabb éghajlatu mesze földről hozzánk küld, hogy fagyosabb vidékeinket, az ismét felviruló reménynek és szeretetnek gyámsága alatt, új életre gerjessze. Felmerült bennünk a fejlődő tavasz hájképe; hallottuk az égfelé emelkedő pipiske örömdalát, a fűzfa szerény barkáit körülrongó méheket; láttuk mint ujul meg a természet a fűben és fában: a szeretet ösyényét követve. Miután pedig a világ szépségeit, és azt magát is megújító szeretet eszméje bennünk felmerült, lehetlen volt a hölgynek kedves eszméjét, melly azonnal előtérbe szökött, a körből kiutasítani. De ez egyszer ez eszme szomorítólag, vagy legalább megzavarólag hatott reánk, mert eszünkbe juttatá, hogy a hölgyek, nevezetesen magyar kertészkedő szépeink irányában, nagy restantiában állunk, miután nekik is lekötött szavunkból már az ősz óta egy betút sem váltottunk be. Azért meghajolva ugyan, de nem agyon nyomatva büneink sulya alatt, egész nagypénteki tö-

redelmességgel térünk magunkba, reményl-
vén tőlük, hogy a megtért bűnöst nem bü-
nei nagyságához képest, hanem kegyes szi-
vők engedelkenysége mérve szerint fogják
megítélni.

Bucsút veszünk tehát ezennel egy da-
rab időre tisztelt pomológ barátinktól, s
tollunk munkásságát a haszonkertészet a-
zon ágára fordítandjuk ismét, melly egyene-
sen konyhánk szükségeit szokta fedezni, és
a mellyet hazánkban leginkább azon kezek
által óhajtanánk kezeltetve látni, melyek-
nek életünket, s annak legbájosabb virá-
gait eddig is köszönni megszoktuk.

A szerző.

A kobakosokról.

A kobakosok jobbára a földön elterü-
lő s kúszó növények, mik kacsokkal lévén
ellátva, ezeknél fogva az elérhető véko-
nyab tárgyakba kapaszkodnak, s a növé-
nyek természetes felosztása szerint, az egy-
lakiak (monoecia) családjába tartoznak,
vagyis, virágaik egymástól elkülönözve u-
gyan, de mégis ugyanazon egy növényen
vannak a him és nő virágok, mire a nélkül,

hogyan az ember éppen botanikus lenne, reá ismerhet: mert a himvirágok egyszerű száracskáikon láthatók, a nővirágoknál pedig a színes virág, és annak szára között, azonnal észrevehető a magzat (germen) melyből idővel a gyümölcs: ugorka, dinnye, tök, stb. fejlődik ki.

Az egész természet csudákból összerakott egyveleg, de ezen csudáknak vajmi különös osztályát foglalja magában a kobakosoknak azon sorozata, melyet a konyhakertész itt különös figyelmére méltat. Lehetetlen hogy az ember, mint gondolkodó lény, akármiféle növény előtt megállván, s annak keletkezéére visszaemlékezvén, méltó csudálkozásra ne fakadjon, ha annak közönségesen nevezetes mérveit, magva csekély mérveivel, s azon időközzel összehasonlításba hozza, melyet a csudaszerűleg működő természet felhasznált, miszerint bámulandó eredményeit, egy rendszeren csekély területű mag szem után — és pedig rövid 3—4 hónapok lefolytával — kifejthesse; mik alatt csudálatos erejének sikerült, hogy a mag néhány vonalnyira rugó területi töredékét; több négyszög ölnyire, s egy két szemernyi súlyát több mázsá-

nyira növelje, és miből? Néhány mérhetlen lég- vagy gáznemekből, miket a korhadásnak indult tárgyából, a meleg, víz, levegő: egy szóval a mérhetlen atmoszférikaiak hozzájárultával előállított

A természet csudálója, a gyümölcsfa előtt is meghatva állapodik meg, noha szépsége és hasznai csudáinak elővarázslására évek szükségeltettek: de illetődve borul le, midőn megmagyarázni törekszik, valljon mikép sikerülhetett a természet csuda kezének, néhány hét vagy hónap rövid órái alatt, az aprócska magról, izre felséges sulyra, mázsás gyümölcsöket előteremteni?

Nem! A természet csudaműve, korántsem hét nap eredménye! A hatalom, melly előtt csekélységünk mély ézretében leborulunk, el nem lankadó friss erővel, ma szintugy teremőleg működik, valamint kezdetben; a hajdanna semmijéből emel ma is szemeink elé csudáit, mik bennünket, hol a virág változatos színezete, hol a gyümölcs kedves íze által, bámulatra s lelkesedésre rágaadnak!

Miután a természet szinte csudaszerű fejlődési sebessége semmiféle növényeknél

jobban szembe nem tűnik, mint éppen a kobakos növényeknél: könnyen elérhető, hogy azok csak akkor képesek diszteni, ha a tenyészet természetes és szükséges feltételeiben, a legnagyobb mértékben részesülnek.

A tenyészet egyik leghatalmasabb tényezője a meleg, s ezt valóban nagyon is megkívánják, miután mindnyájan vagy egyenesen Keletindiából, vagy legalább a kelet melegebb tartományaiból, mint természetes hazájuktól származnak.

A hol a szőlő megéri és jól diszlik, ott van a mi kobakosaink hazája is. Már pedig azt csak nem merjük mondani, hogy a szőlő minálunk nem diszlik: s ennek folytán rajtunk és leginkább szép kertésznőinken volna a hiba, ha valahogy vagy elegendő ugorkánk, vagy sok és jó dinnyénk nem lenne.

Hogy olly növényeknek, mellyek rövid idő alatt olly bámulatos tenyészeti eredményeket hoznak elő, nevezetes mennyiségű tápra van szükségük, az igen természetes. Hogy az egyik kertész ezen szükségelt tetemes mennyiségű tápot hol erdei földben, hol összeérett gyepszínben stb.

keresi és meg is találja az, is igen természetes, a mint t. i. az egyik ez, a másik ama trágyához, azaz tápszerhez könnyebben fér, és ahhoz kevesebb költséggel és vesződéssel juthat; vagy a mennyire éghajlata és talaja minősége ezt vagy amaszt jobban megkívánja; de utoljára az áll mindig, hogy az illy hirtelen fejlődő növényeknek az ember a korhadt tárgyából, és pedig a ló birka, szárnyasok trágyájából feleslegesen alig adhat, leginkább ha fejlődésük első korszakában, míg levélzetük teljes gazdagsága ki nem fejlődött, elégséges vízzel győzi. És éppen ezen víz a második feltétel szerencsés disztlésükre.

Keleti, tehát meleg égalji növényekről van szó, miért is szükséges, hogy tárgyunknak kissé több figyelmet engedjünk.

A víz általán véve egyik főfeltétele a szerves életnek s így a növények disztlésének is. Az évi termésnek szerencséje, az eső, tehát a víz, és napfény helyes és kedvező aránya által föltételeztetik. A víz pedig részint alkatrészeinél fogva, részint mint olvasztó eszköz, viszi véghez termékenyítő hatását. A trágya, mint a növények táplá-

léka tekintve, csak annyiban felelhet meg feladatának, a mennyiben az a víz által felolvasztatik: mert minden szerves élet, legyen az állat vagy növény, tápszereit csak hig, tehát olvasztott állapotban veheti fel belnedveibe, mikből úgy szólván jegedzés útján, merev részeinek anyagi és erőbeli veszteségeit ismét kiegészíti.

Minden olvasztószer annál többet olvaszthat fel, minél tisztább és minél melegebb. A meleg tavaszi esőnek csodaszerű hatása van a természetben, holott az öntözésnek, leginkább friss kutbéli vízzel, nem nagy hasznát látjuk. Miért? azért, mert a melegebb víz jobban és többet olvaszt fel a földnek táprészeiből, 1-ór, mert melegebb, és 2-ór mert tisztább, mint a kutviz, melly a föld rétegein keresztül szűrődván, különféle földrészeket már feloldva tart magában; valamint azt a lerakott üledékekben leginkább a főző fazekak fenekein és oldalain észrevehetni. Miért játszik a szépítő vizek közt a martiusi hó leve olly nagy szerepet, miszerint annak hírét és hatását még a pórlányok is ismerik? Kétségkívül és méltán azért, mert martiusban és talán tavaszkor, a levegő a portól már végkép kitisztult, s ennek

folytán az akkor esett hónap leve a legtisztább víz, a melyet a természetben csak lelteni lehet. Már pedig nincs a szépségnek nagyobb ellensége, mint a piszok; és mivel a martiusi hó leve, mint afféle legtisztább víz, azt legjobban fel is olvasztja: azért nagyon is helyén van, ha a szépséget a tisztaságban kereső derék hajadonok, a martiusi havat jobban kedvelik arcaikon, mint gazda uraimék vetéseiken.

Utánozzuk tehát, mikor öntözünk általában véve, de leginkább, mikor kényes és keletről származott gyenge kobakosainkat öntözzük, a meleg tavaszi esőt, azaz: öntözzük kora tavaszkor, mikor még melegágyi üveg alatt tenyésznek, 1-ör mesterségesen (18—20 foknyira) melegített és tiszta, vagy ugynevezett lágy, avagy eső-, hó-, folyam- és csak szükség esetében kutvízzel. Későbbben pedig olly vízzel, melly a napon felmelegedett, s a melly nemcsak emeltebb hévfoka által jobb olvasztó gyanánt szolgál, hanem nagyobb tisztasága által is célunknak jobban megfelel, miután általában, felmelegülve a felolvasztott idegen részekből többet rak le.

A ki szerencsés akar lenni a kobakosok

termesztésében, az tartsa továbbá emlékezetében, hogy azok minálunk még nem tökéletesen meghonosult idegenek; hát mikkel leginkább akkor boldogulunk, ha számunkra későn beköszöntő nyarunkat, kissé megtoldjuk. Erre nézve az üzde vagy melegágy majd csaknem többet ér, mint ha benne néhány bokorra való ugorkát vagy dinnyét teljes érésükig tenyésztünk, mert azon téren, mellyen egykét bokor ugorkát vagy dinnyét termeszthetünk, lehet virágcserepben legalább is tizszer annyit ugyanezen kényes fráterektől aprilis elejével elvetni s tartani, miket aztán május közepe táján, midőn már a fagyoktól nem igen félhetni, a szabadra kiültetvén, gyümölcsüket akkor élvezhetjük, mikor azok legjobb izüen esnek, t. i. midőn azokat a nyár legnagyobb hevében, leginkább s természetszerűleg megkivánjuk.

Ugorka

Midőn mult évi közléseink körében a konyhakertészet déliesb növényeit sorra venni szándékoztunk, de az idő sebes haladta által szoritva, nehogy a gyümölcsészet

baráti a szemzés alkalmazásától elmarad-
 janak — ismét ennek, tehát a gyümölcsé-
 szetnek tárgyalására visszatértünk: ak-
 kor ugy tetszik, ezen déliesb növényeket,
 mellyek rövid 3—4 hónap alatt fejtik ki
 szemünk előtt a tenyészet szinte csuda-
 szerü eredményeit, a kertész hiz óinak
 neveztük.

Az idő ugyan erős hatást gyakorol
 reánk, sőt némellykor valamint hajunk szí-
 nét — ugy nézeteinket is meg szokta vál-
 toztatni; de ez egybe bele törte vén fogát,
 mert az igazságot sem fel nem falhatja,
 sem el nem emésztheti, s az igazság köré-
 be tartozik az is, hogy ha — nevezetesen
 kobakos — kerti növényeinket a hizálás
 eszméjével kapcsolatba hozni törekszem.

Mikor a gyermekek hírét hallják,
 hogy vendég jön a házhoz, rendesen öröm-
 zaj tölti el a házat, pedig a jámborok el-
 bujnak, mikor a vendég megérkezik. Tehát
 miért örül a jámbornak csufolt tatár raj?
 Mert többet főznek ha vendéget várnak,
 már pedig az ugorka, dinnye, tök, stb,
 Magyarországon olly vendég, ki oda hagy-
 ván kiválólag szerencsés s gazdag termé-
 szetü hazáját, a kelet tartományát, s magát

hozzánk lealázván, szegény hazánkban csak akkor fogadtatik illően el, ha azt nem éreztetjük vele, hogy jobban jár vala, ha saját háztartását oda nem hagyván, a boldogabb kelet földjén maradt volna.

Nincs széles e világon gazdasszony, ki a vendéget szivesebben fogadni, és azt asztala bőségében s étkei izleteségében jobban megtudná tisztelni, mint a magyar gazdasszony. A ki Magyarországon látogatóba jár, az vendégoldalas gyomorral készüljön fel, mert különben három hétig is megbőjtölheti az isten adta eszem-iszomot

Hugaim! kiknek szelid, de hatalmas befolyása alatt, az étasztallá metamorphozizott erős tölgyfa, gyengesége érzetében szintugy görnyedni szokott, valamint a t. cz. házi ur különben feszes hátgerincze; hugaim ne csak járókelő vendégeiteket tartások olly gazdagon, hanem terjesszétek ki tiszteletre méltó jóltartási ösztöntöket azon szerény de haszonra becses növényekre is, mellyek a kelet földéről, a rokon természetű kelet népe közt, mint szives vendégek megjelenvén, illő fogadtatásra anhál inkább is számot tarthatnak, mert némi

ősrokonsági előszeretettel s bizalommal telepedtek le és honosultak meg köztünk.

Hijában, ezt mind meg kellett mondanunk, mielőtt nyugodt lélekkel átalán véve a kabakosak s nevezetesen az ugorka s akár a dinnye mivelésének tárgyalásába bocsátkoztunk volna: miszerint hazám tisztelt gazdasszonyait, kik a házi élestartáknak nem csak fogyasztását, hanem mint ügyes kertésznők, annak bővítését is czélul vették, olly utasítással lássuk el, melly szerint a keletről származott ime kerti vendégeink tartásában, szintolly hírre kapjanak, mint a millyenben az amollyan fogyasztó vendégek tartásával méltán részesülnek.

Az ugorka, mellyet a növényzet főrendezője Linné, *Cucumis sativus*nak keresztelt, kertésznőink szép kezei alatt csak akkor felejtendi el szelidebb ős hazáját, ha szerencsés tenyésztének mellözhetlen föltételeit uj hazájában is feltalálja, azok pedig e következők.

1-ször g a z d a g föld. Minden növény, tápját főleg a földből húzván, azon arányban fog diszteni, a mellyben álló helyén az átalán vett, s ezenkívül még egyénileg szükségelt tápkészletet feltalálja. Ez áll

az éghajlatunknak megfelelő, vagy itt már tökéletesen meghonosult növényekre nézve, s egyetemben a többivel, elégséges feltétel is szerencsés diszlésükre. De nem elégséges keleti vendégeinkre nézve. Két tál jó étel elégséges a közönséges háztartásra, de nem elégséges, ha vendég érkezett; mert e mellé már akkor legalább is még tésztának és pecsenyének is kell lenni. Illy vendég, a minálunk termelt ugorka is! Ha valamikor a kertész a keveréktrágyának, s legalább a porrá korhadt ló-, birka- vagy szárnyasok trágyájának hígnyát érzi: bizonyosan s leginkább érzi azt a szóban lévő növények termesztésénél; mivel ezeknél kell kipótolni a földnek, az ő táprészekbeni dús készlete által azon hígnyát, melly éghajlatunk zordonabb, és el nem háritható, főleg pedig nyarunknak a kívántnál rövidebb voltában fekszik. Az ugorkának sebesen kell nőlni, mert némelykor a zsidók imádsága hatásosabb, mint a keresztény kertészé: és akkorigen jól esik ám ha ugorkájára nézve a Sz. Mihály napi derektól már félni nem kénytelen. Hogy pedig az ugorka sebesen nőljön és bőségesen

gyümölcsözzön; kell ásni számára 4—6 lábnyira egymástól elálló és ásónyomnyi mély árkokat, mellyeknek hossza természetünk nagyságához mért legyen, irányuk pedig keletről nyugot felé terjedjen. Ezen árkok megtöltendők egy arasznyira a fennemlitett korhadt portrágya-nemüekkel, és végkép betemettetnek azor jó kerti földdel, mellynek keveréke aránylag több homokot, mint agyagot tartalmaz: tehát könnyü kerti, haraszt- vagy puczokturásból, vagy korhadt gypszezből álljon. A gondosan elkészített földvegyület után figyelünk tárgya

2-or. A meleg. Valamint magunk számára a nyarat sem elől sem hátul meg nem toldhatjuk, de mégis, hol a kályhával, hol a bundával a tél erőszakoskodásait ki-játszuk; így teszünk és tehetünk keleti vendégeink, nevezetesen az ugorkánál is. — A kályhát feltaláljuk számára az üzdeben vagy melegágyban.

Nincs czélszerűbb, mint már ezt más helyütt említettük is, növénykéket növelni, mint apró, csak alig két hüvelyknyi magas — és azért igen olcsó virágcserepekben — mikből egys két száz egy üzde-ablak alatt

elfér. Lehet azt tenni szinte minden meleg-
 ágyi készüllet nélkül még az ablak párkány-
 zatján is, mert a feladat csak az, hogy a
 gyenge növénykéket az éji fagyos levegő
 ellen védelmezhesük. A b u n d a alkal-
 mazásának akkor van helye, ha az illyfor-
 mán aprilis elejével vetett, és május elejé-
 vel 3—4 leveles korukban a fehémlített
 árkokra, tehát a szabadra kiültetett rászá-
 inkat, továbbá is védeni akarjuk. Ezen bun-
 da pedignagyon egyszerűen egy, vagy az ár-
 kok hosszához mérve több — ócska deszkák-
 ból áll, miket aztán ugorkaplántáink védel-
 mére, éjszaka felől néhány czövek segítségé-
 vel felállítunk. Egy másik deszka, melly
 délfelől a földön s éjszaka felől a felállított
 társán találja támpontját, kiegészítendi
 ezen egyszerű és olcsó köpönyeget, melly
 a derek megszüntével ismét elmozditható és
 előbbeni rendeltetésének visszaadható. A
 ki azonban valami csekélységet ugorkái
 köpönyegére áldozni akar, és azokat még
 nappal is, a sokszor hűvös tavaszi szelek
 ellen védené a nélkül, hogy tőlük a szüksé-
 ges világosságot elfogná: az szegeztesen
 össze rendes hosszúságu, azaz $2\frac{1}{2}$ ölnyi-
 hosszú mustra, tehát olcsó léczeket párhu-

zamosan egy lábnyi távolra, más léczdarabokra, és így egy lábnyi széles quasi-ablakrámát nyerend; ezen rámára ragaszszon ócska (akár beirott) papirt, mellyet ugyan olcsó terpetinolajjal bemázol. *) Ekép az némi átlátszóságot nyerend, melly elégséges a nap világosságának átbotcsatására. Ezen olajos papirral bevont rámák, kisebb dereknél elégséges bundát nyujtanak, és nappal, mint a melegágyi üvegnek czélszerű pótlékai, az ugorka-termesztésnél igen nagy haszonnal alkalmazhatók.

3-or. Elégségs viz, mellyet öntözés által nyujtunk ugorka-rászáinkra.

Az öntözés átalán véve, mint az esőnek pótléka, sokkal nagyobb figyelmet érdemel, mint a mennyit közönségesen reáfordítani szoktunk; ezért hát ezer engedelmet kérünk, nagyra becsültkertészkedő hugainktól, ha bő beszédü modorunknál fogva, még az illy egyszerű kerti foglalkozásra nézve sem tudván természeti hajlamunkon erőt venni, ezen csekélységre is kiterjesztjük figyelmünket. Isten neki, ási-

*) Azért terpetinolajjal, hogy az egereket távol tartsa.

tozzatok, de csak az egyre kérlek benneteket : olvasatlanul ne hagyjátok e — csekély élvezetet, de annál bizonyosabb — hasznot ígérő cikket!

Mi az öntözés? A termékenyítő esőnek pótléka. De nem minden eső hasznos és termékenyítő a tenyészetre nézve; ezt a nagy természetben is észre vesszük, s ennek okát fürkészvén, hamar az ötlük fel, hogy az esőben, tehát a növényzetnek nyújtott nedvességben is, annak mennyisége és minősége határozza meg hasznos, vagy sokszor szinte káros eredményeit.

Igaz ugyan, hogy a mennyiség itt valami nagyon is viszonylagos; mert vannak növények, mellyek sajátos természetüknél fogva csak akkor diszlenek, ha módjuk van folytonosan vízben fürödni, mint p. o. káka, nád, stb. Ellenben vannak olyanok is, mellyek úgy szólván a vizet éppen rem. tűrik, mint a pozsgár (Cactus) változványai stb., s átalán véve azt venni észre a növény-világban, hogy annál több vízre van szüksége valamely növénynek, minél szegényebb és szárazabb természetű a levélzete, p. o. a nád; és annál kevesebbet igényel a vízből, minél

gazdagabb és terjedtebb annak levélzete, p. o. a kobakosaknál, fejlődésük tetőpontján; vagy minél dusabbak belnedvekben azoknak egyes részei, mint p. o. a pozsgárféléknek (succulentae).

Az okszerű vagy tán tudós kertészt semmi sem jellemzi határozottabban; mint ha tüzetesen megbírálni tudja, valljon mikor és mennyi nedvesség szükséges valamely bizonyos növénynek, annak lehető legjobb diszlésére. Elérkezend azon idő, mellyben az ember a természettudományok útján, a természetnek erőivel annyira fog megismerkedni, miszerint azokat gőz- és gázalakban mint a mozgató erőt olly gépek hajtására fogja felhasználni, miknek segítségével kiterjedtebben tenyésztendő gazdázati növényeit is, kedve és azok szüksége szerint, a természetes esőt pótló öntözéssel fogja ellátni. Akkor az illy tudós kertészekre és gazdákra nagy szükség leend, és becsük közelismerést nyer, mert követeléseink és vágynainknak csak az leend képes megfelelni, a ki tudományosan meghatározni fogja, mikor és mennyi esővel lássa el veteményeit, vagy ha ugy tetszik, mikor és mennyit öntözzön?

Az öntözésre alkalmazott víz minőségét illetőleg fennebb már említettük, hogy a víz minél tisztább legyen, tehát minél kevesebb fel nem olvasztható részeket tartalmazzon. Az esőviz után a folyam- vagy tavak vize pótolja legtökéletesebben a természetes esőt, tehát tiszta vagy lágy vizet: de mivel nem mindig áll hatalmunkban illy vízzel öntözni, tehát terjesszük ki legalább az öntözés azon barátságos factorára különös figyelmünket, mellynek alkalmazása hatalmunkban van, s ez a meleg. Csak a meleg eső hasznos, a hideg nem. Ha pedig ennek elismerését már egészséges külérzékeink is ránk erőltetik, mi joggal várjuk, hogy a mély kutakból vödörözött hideg vízzel történt öntözés hasznot hajtson. A keményebb természetű növények p. o. fák, káposzta stb. még ugyan eltűrik, szembetűnő kár nélkül az illy jeges tusirozást, de nem úgy a déliesb eredetű és természetű növények és köztök az ugorka. Ez az öntözésre, mig az üzdében tartatik mesterségesen langyossá tett, a szabadban pedig állott vizet kíván. Reggel kell tehát teli merni a kádat, este kell ezen, a nap sugárai által felmelegített vi-

zet öntözésre felhasználni. A lágy-meleg vízzel megöntözött meleg föld, egész éjszakán a langyos kigőzölgést megtartván, a tenyészetre ugyan azon jótékony hatást idézendi elő, mellyet a meleg eső után, a nagy természetben méltán csudálunk.

Hej de jó hizott seres korcsmárosokat láttunk mi, midőn diák-korunkban egyik vacatió alkalmával Salzburgot és Bajorországot megjártuk, per pedes Apostolorum; de ha ezekről emlékezetünk gyarlóságánál fogva el is felejtkeztünk volna, emlékeztünkbe hozzák még sokszor álmaink is, azon jó husban levő, pozsgásképü Mierzliket, kik, mint a tömött libák, a vándor diákot, nemzeties jószívűségük érzetében körülforogták, azt jó bajor serrel ellátandók.*) De miért olly hizottak, és jó husban levők ezek mindnyájan és annyira, miszerint egy csep eső sem állhatna meg rajtuk? Azért mert közönségesen serrel élnek, tehát olly ital-

*) Mierzl, Mari, divatos bajor nőnév, és leginkább azon leányok közt divatos, kik Németország e vidékein, pinczér helyett az ottani fogadóknak, a vendégek szolgálatjára használtatnak.

lal, melly alkatrészei és tartalmánál fogva, nem csak a szomjuságot oltja el, hanem egyuttal a gyomrot is erősítvén, nevezetesen táplál is.

Köszönjük meg a természet, bölcs alkotója véghetetlen jóságának, hogy a hizlalás általános panaceáját nem csupán a bajor serbe fektette, és hogy kerti hizóinkat sokkal olcsóbb szerrel is sikerül jól tartani. Vannak ugyan már pazar ujitók, kik mint trágyaszert, még a malátát (Malz), tehát a sernek egyik drága ingredientiját is emlegetik: de mi legalább ezt, s leginkább ugorkáinkra nézve: feleslegesnek tartjuk, tapasztalás után kertésznőinnek csak egyszerűen azt javasolván, mint feltűnő hasznosságu eljárást, és mint a bajor sernek igen jó surrogatumát, miszerint akkor, midőn ugorkáik kötni, azaz gyümölcsöket fejteni készülnek, a víz közé baromfi-trágyát, és pedig egy 5—6 akós kádra, valami jó szakajtóra valót vegyítsenek. Ha egyszer kétszer e tápláló s hizodalmas olvadékkal ugorkáikat este felé megöntözendik, igérek nekik bő ugorka-aratást, leginkább ha az öntözés mennyiségére nézve is, az alább mondandókat figyelmünkre méltatni fogják.

Ugorkát, dinnyét és ezekhez hasonlókat, csak okos ember természetesen jó szerencsével vagy a véletlen, melly igen változékony szeszélyü istennő.

Az öntözésnek e mennyisége, és ezen mennyiség mikor és milly időszakban alkalmazása, sokat dönt a természet szerencséjére nézve. Jegyezzük tehát ki határozottan, valjon mikor kell módjával, mikor bőven öntözni.

Módjával kell az ugorkát öntözni és pedig *re g g e l*, kissé meleggel kevert vízzel, mikor a rászak még gyengék, és mikor még a hűvös éjszakáktól tartani lehet. A gyenge rászak még keveset emészthetnek fel ekkor, és tavaszkor a napnak is kevés ereje lévén, a föld sem szárad meg egy hamar, s annál kevesebbé, ha napos idők nem járnak. Illyenkor a bő öntözésre hamar megsárgul az ugorka, mi mindig a fel nem emészthetett nedvességnek jele — Bőven kell öntözni, ha az első virágok mutatkoznak, és illyenkor már csak este felé és állott vízzel, mert ez idő tájban közönségesen az éjjeli levegő is felmelegedett. Ha a mellékindákon az első ugorkákat észre venni, ekkor nagyott segít a termés bősé-

gére nézve, az egyszer kétszer alkalmazásba vett baromfitrágya-oldadék, melyről fennebb szólottunk; az esteli bő öntözés pedig addig folytatandó, míg az élénken tenyésztő növények, a kötésbe bele nem fáradnak.

Hátra van még az ugorka szerencsés diszlésének egy feltétele, és ez:

4-er a világosságának és verőfénynek ki tett állóhely. Árnyékolt helyen, de még változó árnyékban sem diszlik a hөvény, s azért rosszul alkalmazott talajbéli gazdálkodásnak tekinthetni azt, ha az ugorka-rászákhöz nagyon közel saláta, kalaráb vagy éppen paradicsomalma-palánták ültettetnek. Jó egy lánnyira az ugorkához semmi se legyen, ezentul lehet ugyan fejes salátát, vagy korán érő és apró levelű kalarábot ültetni, de arra ügyelve, hogy azon nyomban eltakarítsassanak a helyről, mihelyt a széljelfutó ugorkának akadékoskodnak. A saláta felmagzását pedig éppen nem szabad bevárni.

Az ugorka kuszó és kaposzkodó növény; minél fogva többen száraz ágakat dugnak le a tövibe, mikre felkapaszkodni szokott, vagy azt éppen délnek néző léczre-

zet mellé ültetvén, arra fel is kötik. Igaz, hogy az illyformán kezelt ugorka szebb gyümölcsöt hoz, de mivel annak csekély ára a reá fordított költséget és vesződéséget ki nem fizeti, nem is érdemli meg ezen tenyésztési mód, hogy nagyban üzessék.

Valamint mi a szőlőmivelésre nézve Magyarországot véljük Európa délkeleti tartományai közt arra hivatottnak, miszerint boros gazdái e világrész éjszaknyugoti tartományait borral, és pedig jó borral ellássák: úgy vagyunk meggyőződve a felől is; hogy a konyhakertészét körében, szinte a magyar gazdasszornak jutott feladatul, ugyanazon hűsebb éghajlatu tartományoknak, a kobakosokban is nevezetesen az ugorkábani szükségletét is fedezni.

Megengedjük, hogyvan némi bizarrság ez állításban; s azért legyen szabad a gondolatot bővebben kifejtenuk.

A bölcs és jótékony természet minden éghajlatnak pázar kézzel osztá ki, a természetményekbeni kincseit, azért, hogy kedvence az ember, kedvesen élhesse világát. Megadá a tápnak valót tüzetesen mindeütt; ahol csak ember élhet, de azon tartományokat; mellyek az éghajlat és talaj-

nak különös kedvezményeiben részesültek, a természetmennyek mennyi- és minőségére nézve is különösen kitüntette. Itt meg van nem csak a bennszülöttek saját szükségletét fedező tápanyag kellő mennyisége, hanem okszerű gazdálkodás mellett megvan a mennyiségnek bizonyos feleslege is, de nem azért ám, hogy az bitangba, vagy név-, bucsu-, restaurationalis ünnepeken, haszontalanul füstbe menjen: hanem természetesen azért, hogy azzal kereskedés útján, a mostohább fekvésű országok szükségletét pótolván, költséget szerezzen, melly aranykulcs gyanánt szolgáljon, az illy választott népnek, a hasén tul eső, magasabb emberi élvek szentélyének kinyitására.

Bővelkednek még az illy áldott országok olly minőségű természetmennyekben is, mik nem csak tápanyaggal ellátvák, hanem ugyszólván kiegyenlítő gyanánt szolgálnak, a mennyire vagy egyfelől a hideg éghajlat mostohasága alatt ellankadó emberi erőt is ápolják, mint p. o. a borfélék és fűszerek; vagy másfelől a szerfeletti hőség káros hatásait paralisálják, mint frisztő gyümölcsök, mellyeknek sorozatába —

legalább hatásra nézve, — a konyhakertészet természetményei, s ezek közt nevezetesen az ugorka is tartozik.

Századunk egyik feladatában, a közlekedések könnyítésében, dicséretesen halad előre; egy részt már hazánk is részesül annak jótéteményeiben, és rajtunk a sor, miszerint ezen jótéteményeit saját nemzetünk számára állandósítsuk és kihasználjuk. Vigyázzunk azért, nehogy századunk ezen legdicsőbb eredménye egyébbre szolgálgjon, mint arra, hogy a keletnek egy másik népe, élénk vállalkozási szelleménél fogva, az ó testamentum arany bornyuját, a munkás magyar ember véres veritékén, arany göböllé hizlalja fel!

A kereskedés, valamint a fa, ezer ágakkal bir, van nagyobb, van kisebb. Mi jelenleg egy nagyon piczikéről szólандunk, de mivel az, éghajlatunk különös kedvezményei folytán, különösen csak számunkra, Magyarország kertésznői számára virit, megérdemli, hogy azt előszeretettel ápoljuk.

Ha a nyár tikkasztó napjaiban este felé, a bureau-asztal sáppadt rabjai, a Duna partján, aszalásnak indult tetemeiket

szellőztetés végett megjáratják, hihető hogy figyelmüket el nem kerüli azon számos kocsi, melly jókora, legalább is 4—5 akós hordókban, savanyított ugorkával ezen helyet, valamint Pest városának más piacait is elárasztja. Tiszteljük az eladóknak leginkább Ráczeve szigetének szorgalmas gazdasszonyait és kertésznőit, kik a Delta módjára több ízben áradások által termékenyített földjüket, kiterjedt ugorka-termelés által kihasználni tudják. Sok szép pézt visznek ezen parányi industrialis ágacska után a fogyasztó nagy városból haza, és még többet viendenek jövőben, ha egyszer a közlekedés mostani könnyűségét észrevevén fel is használandják, és terményüket jobban nyugot felé, annak még népesebb városaiba elszállítandják. Ezen déliesb természetményre nézve pedig, nem igen találkozónának vetélytársaik, miután üzletüket kedvező éghajlatunk védelmezi.

De bátorkodunk tisztelt magyar kertésznőinket az ugorka-termelésnek még egy nevezetes előnyére figyelmeztetni, melly többet ér még annál is, mint ha rectorné asszonyom becses vendégeit pünkösdi másod ünnepén ugorka-salátával jól tart-

hatja. Szólandunk t. i. egy-két szót az ugorkamag-termelésről. — A rajnamelléki Poroszország, és Németország általán véve, sok száz ezreket jövedelmező veteménymagvakat termeszt. Nehéz lesz valamikor, de nem lehetetlen az öntudatára felébredt Magyarországnak, ezen tapasztalt vetélytársat elérni, vagy azzal lépést tartani. De ha valamivel sikeresen utját állhatjuk, bizonyosan csak az ugorka-termeléssel. Az ember szintugy elsárgul boszuságában, midőn látja, hogy a magyar ember, kinek boldog éghajlatu kertében és szabad földében az ugorka, dinnye, tök s efféle déli növény uton utfélen gaz gyanánt ott is kikél, a hol nem is vetette, hogy ezen magyar ember : Victory of Bath, Roman Emperor, Sion House s nem tudom mi más nyelvtörő angol nevü különös ugorkamagvakat, és pedig 3—4 pkrjával néhány szemeket veszen, miket ő akár mázsa számra termesztethetne szabad földön ! Csak akarja. Pedig megérdemlené a csekély fáradságot ezen igen egyszerű magtermelés, miután mázsáját a magkereskedők szivesen megveszik 80—120 pfton is.

Ennyi haszon után tehát, mellyet a

magyar kertész nő kiválólag ugorka után huzhat, érdemes leendő az ugorka-termelés részleteiről, még egy-két szót ide toldanunk.

Az ugorka vagy nyári vagy téli használat, vagy elvégre magva kedveért termesztetik.

A nyári használatra termesztendő ugorkával sietnünk kell, mert annál becsebb minél korábban használható. S azért kiültetjük a cserépben, és a meleg ágy ótalma alatt kelesztett rászáinkat május elejével, az előttünk ismert mód szerint elkészített árkokra, a szabad földbe, és takargatjuk azokat éjjelenkint a szimpla köpönyeggel, nehogy a derek bennük kárt tehessenek. Ha a növénykéek 5—6 levelet fejtettek és széljelfutni készülnek, meg kell őket kapálni, és egyuttal fel is tölteni. — Az öntöző-kanna használatával már amugy is megismerkedtünk.

A téli használatra szolgáló ugorka, május végétől egész június közepéig vetetik el, közönségesen azon földdarabon, mellyről a téli saláta lefogyott. Az árkok készítése megegyez a tavaszi készüléttel, a magvak 1—1½ hüvelyknyi mélységre ra-

katnak, 3—4 hüvelyknyire egymástól; két vagy több rászát egymás tövében nem kell tűrni, mert egyik a másikat satnyítja el.

A magtermesztés végett rakott ugor-kánál a tenyésztés szabályai nem változnak, de arra kell itt figyelmünket fordítani, hogy különböző válfajokat közel egymáshoz ne termesszünk, mert különben elkorcsosodnak, és a válfaj valódiságáért többé jótállani nem lehet. Ha a magtermelést nagyobb kiterjedésben akarnók üzni, akkor csak a silányabb s elgörbült gyümölcsöket kell leszedni: a sima és termetre épeket pedig teljes kifejlődésükre meghagyni, de egy-kettőnél többet egy indán nem. A tökéletesen (tehát a narancs, és a halvány — vagy ugynevezett fehér válfajoknál a citrom-sárgaságáig) megérett ugorkát le kell szedni, és utóérés végett deszkára kirakni, miglen ujjainkkal be nem nyomhatjuk; akkor hosszant fel kell azokat vágni, és magvaikat egy vízzel tölt kádba gyűjteni, mellyben addig hagyan-dók, miglen erjedés utján bőséges nyálkájuktól meg nem tisztulnak, mi az őszi napok csekély melegéhez mérve, sokszor csak egy hétre szokott történni. A mag

vaknak a kád fenekére történt leszállta határozza meg az elégséges kiáztatást. Ekkor napos és szeles idővel kimosatnak, és ponyvákra vékonyan kiterítettnek, hogy sebesen megszáradjanak, mert különben elvesztik szép sárga színüket, mi árukat ugyan igen, de csirázó tehetségüket nem csökkentené.

A különböző válfajokra nézve csak azt mondhatni, hogy termékenységre a közönséges zöld ugorka legtöbbet ér.

A fürtös ugorka (die Traubengurke) korábban terem és az üzdében jó szolgálattott tesz, de gyömlöcse apró és szabadban természetve nem érdemli meg a vesződésget. —

A nyulánk ugorka (die Schlangengurke) téli eltartásra leginkább alkalmas, mert már magában keményebb, karcsuságánál fogva pedig az eczetet, és az eltartásnak egyéb szereit könnyebben beveszi.

A halvány, vagy az ugynevezett fehér-válfajok, ritkaságnak ugyan megjárják, de nagybani természetést aligha érdemlenek.

De mit tegyünk azon hosszú sor ugor-kákkal, mikkel a magárusok árjegyzékci bennünket megismertetni igyekeznek?

Megmondom a mit én tettem. Megvettem sorra, és termesztettem azokat egynehány évig, most a három fentebbi válfajokat t. i. a közönségeset a szabadban nyári használatra a fürtöset az üzdében, a nyulánk ugorkát a téli használatra természetem, és felfogadtam, hogy többé új és különös nevű ugorkával nem egyhamar teendek kísérleteket.

A dinnye

tárgyalása következne ugyan természetesen az ugorka után, de mivel azt Szontagh Gusztáv bartunk „Szenvedélyes dinnyése“ második kiadásában, a minapában olly remekül tárgyalá, és mivel méltán hisszük, hogy a tanulságos munka minden magyar kertbarát és kertésznő kezén forog, mint biztos kalauza a szerencsével üzött dinyaészetnek : átugorjuk fiatalságunk érzetében a remekül képviselt tárgyat, s folytatjuk közléseinket.

A tökről.

Igaz ugyan, hogy a tököt különböző válfajaival, a kertész közönségesen a gaz-

dának szokta át engedni, részint mivel csekélyebb jövedelmezése mellett is több helyet elfoglal, mint a mennyit a kertész rendesen neki szánhat, részint pedig mivel jó földön minálunk a kukoricza közt is megterem. De ha tekintetbe vesszük azt, hogy város közelében a korai töknek jó ára van, részint pedig hogy több válfaja van, melly, a mint mondani szokták „guggon is megül“, azaz széljel nem fut, s így csekély hellyel is megelégszik : ugy kiviláglik, hogy valóban érdemes annak a kertben is helyet engedni.

Bécsi szomszédaink, mint a hűvösebb tartományok lakói általán véve, irtóznak ugyan mint emberi eledeltől, a töktől, ami nagyon természetes, mert mérsékeltabb melegségü nyaruk, sem nem annyira heviti, sem nem annyira sűriti csendesebb folyásu vérüket mint a déliesb tartományok lakóiét ; de már minálunk a tök, mint emberi eledel tekintve, a kertészet azon czikkei közé tartozik, mellyek által a jótékony természet, kellemes uton törekszik azon károkat kiegyenliteni, amiket nyarunk emeltebb heve, különben vérünkben előidézne. S azért fel se vegyük, ha a seriyő

fraterek a magyar emberről gunyolva említik, hogy a sertés módjára szinte tökkel táplálkozik: mert kiki csak úgy beszélhet s ítélni, a mint érti. Hiszen a felséges görögdinnyét sem igen ismerik, sem igen óhajtják, noha az a déliesb tartományok egyik legjobb izü és legeszségesebb adomanyai közé tartozik. Ne ócsároljuk azért a sertés annak ivóit mi se, kiknek módunk van, gondjainkat neszmélyi lébe fulasztani: de vegyük be a tisztességes tököt is a kertészeti trágyalások sorozatába, ha bár az, mint a sertéseknek való eledel, a legtöbb német kertészeti könyvekben helyet sem találna is, és áldjuk a „Magyarok istenét“, ki e csodás fejlődésű növénynek roppant gyümölcseiben, déliesb és derültebb egüfiainak nemcsak egészséges és vérritkítő tápot, hanem még betegeink számára is egy olly gyenge eledelt adott, mellyet még a legelbágyaltabb betegünk gyomra is könnyen eltűr.

Ismétlésekbe keverednénk, ha újból elmondanánk, hogy a tök hasonlókép a kertész hizói közé tartozik: mert könnyen elérhető, hogy olly növény, melly a rövid nyári hónapok alatt egv—két mázsára va-

ló gyümölcsöt kifejt és eltáplál, széllel nem élhet. Az üzdék, mellyekről a kiültetett rászák ki, az ablakok és rámák pedig félre takarítottak; a keveréktrágya-határok, és azoknak kevésbé használt környéke, olly helyeket nyujtanak, miket töktermesztésre czélszerűen használhatunk. De érdemes le-end ezenkívül annak termesztésére még másutt is fészkeket készíteni, mikbe leginkább guggon-üllő tökmagot teszünk, ha a helynek szükében vagyunk. A fészkek elkészítése sokban megegyez a dinnye számára készített fészkekkel, mert ha bő termésre kívánunk szert tenni, szintugy szükéséges félölnyi átmérőjü, és ásó-nyomnyi mélységü kerek gödröket ásni, miket földszinig, hol betiport korhadt lótrágyával megtöltünk, erre egy jó arasznyi kerti föld halmoztatik fel, mellynek inkább homokosnak, mint agyagosnak kell lenni. A fekete homokos föld e célra legtöbbet ér, de Rákosunk porzónak teremtett homokjában is diszlik, ha azt egy kis trágyakeverék hulladékával megpaprikázzuk; ha szabad mai nap is régi uti biztosaink szavaival élni, kik utjaink évenkinti ritkás meghordását, rendszerint paprikázásnak szokták nevezni.

Ha helyünk van, jó lesz a tökből is valamicskét április első harmadában cse-repekbe elültetni, és 3—4 leveles korában a fentebbi mód szerint elkészített fészkekre kirakni; ha azt elmulasztottuk volna, próbára már április végével egy-egy fészkekre 5—6 magot rakunk el, de legalább is egy kis arasznyira egymástól; egy fészekben legfeljebb 2 palánta meghagyandó. A gondos kertész nő minden illy fészek tökéletes felszereléséhez számítja még azt is, hogy egy üres, és akkorában még heverő méhkast állit a fészek mellé, melyet hűvös éjszakákon borítóul alkalmazván, sokszor megmenti általa gyenge rászáit az elfagyástól.

Az illy módon lótrágyával készült fészkek kétszeres haszonnal járnak, mert először a bujálkodó növénynek elegendő tápot nyujtanak, másodsor alólról meleggel is ellátják azt; minthogy a trágya, noha már korhadt, mégis további elkorhadását erjedés utján folytatja, s ez által jóltevő meleggel látja el a kényes növényt. Az elvetett magot, valamint akármi más kobakosnak magvát is, nyomban megöntözni nem kell, megszivódik az a szivós földben;

nyomban megöntözve pedig könnyen rothadásnak indul. A gyenge növény a kevés reggeli és állott vízzel történt öntözést szívesen veszi, később az első virágok fejlődtevel, a bő öntözést, ha kerül esodaszerű termékenységgel jutalmazza meg. — Árnyékot, mint a kelet-rónáinak növénye, nem szívesen tűr.

Halljuk többször és olvastuk is néhányszor, hogy a tök, és leinkább dinyaemag, annál jobb, minél idősebb. Milly bizarr állítás, melly sem a józan elmélettel, sem a tiszta tapasztalással meg nem fér. — A józan elmélettel nem : mert az érett mag, szervezett lény, melly lehető és individualis tökélyének tetőpontját, magából nem fejtette ki, hanem azt az anya növénytől hagyományul és faja biztosítékául nyerte, úgy szólván örökösödés utján ; mivel pedig benne az élet csak lappang, és csak a tényészet előttünk ismert factorai (u. m. nedvesség, meleg levegő és világosság) által költhető fel idővel szembetünő jelenségekre, mint minden a mi véges, gyarapodását sehonnán és semmiből sem huzhatván, egyéb sorsra nem juthat, mint természetesen annak hanyatlására. Azaz a lap-

pangó s gyenge élet lassankinti elgyengülésére, elalvására. Ezt mondja a józan elmélet. A tapasztalás pedig ugyanazt mutatja : mert ha az egy éves dinnye-, tök-, ugorka és efféle magból 10 ép magszemet elvetek, kikkel mind a tiz ; ha az 5 éves, ugyan hason minőségü illyféle magból ismét elvetek 10 szemet, kikél körülbelől 5 szem, tehát már csak fele, — mivel a gyengébb individualitások anyai öröksége az élet, mellyet többé és az anyától elszakadva sehonnan sem gyarapithatott, az idő felemésztő erejének engedvén, már örökre elaludt — 10 év kiszáritó lefolyta után, talán még egy szem kelhet ki, és 12 évre egy sem : a mi máskép nem is lehet, és nagyon is természetes.

Ha tehát valami elrejtett fiókban évek mulva, dinnye- és efféle magvakra akadván, azok után jeles gyümölcsöket nyerünk, az onnan magyarázható, hogy 1-ször csak jeles gyümölcsök magvát szokták rendszeren különös gonddal eltenni, és 2-or hogy azokból azon individualitások kelnek ki, mellyek eredetileg a maguk nemében tökéletesebbek voltak, míg a gyengébbek, mellyekben az öröklött életerő már az idő

emésztő erejének engedett, a chemismus szabályai alá esvén, elrodhadtak. Olajos mag azonban, melly közé a dinnye-, tök-, ugor-kamag is tartozik, soká tartja meg csirzó tehetségét, és azon magszem, melly több évek multán még nem veszté el csirzótehetségét, tanuságát adja örökség utján reá maradt individualis tökélyének, melly azonban fiatal, azaz 1—2 éves korában, tehát az idő által még el nem gyengült állapotában, fiatalsága teljes erejében elültetve, sokkal szebb eredményeket mutat, tehát szebb és becsesebb dinnyét termett volna. Válaszszuk ki ennél fogva elrakásra a dinnye-, tök- és átalán véve minden magokból csak azon individualitásokat, mellyek nehézség, teljesség és alakjuk tökéletessége által kitűnnek, — hisz tenyész-marhának sem választunk ki satnyát, — és legyünk meggyőződve, hogy azon dinnye- vagy akármiféle mag, melly 5—10 éves korában kikelve, meglehetős vagy éppen jeles gyümölcsöt adott, a jelesség tetőpontján diszló gyümölcsöt adott volna, ha fiatalsága teljében s még ki nem aszottan jut a földbe.

A tököt gyenge korában, mint akár-

miféle más gyenge növényt, az élődik, tehát a gaz elhatalmaskodása ellen védeni, azaz kapálni és a töve körül tállal ellátni kell, hogy öntözéskor a víz széljel ne fut hasson; későbben erőre vergődván, majd védi az maga magát, sőt több négyszög ölnyire maga körül mindent el is nyom, minélfogva szétindázó válfajai, szoros helyre nem is valók.

Tenyésztjük csekély területű kertjeinkben és haszonnal a guggon ülő tököt, melly termékenysége és gyümölcseinek korai fejlődése miatt, leginkább érdemes a termesztésre. Tágasabb kertekben a selyemvagy ugynevezett uritök talál helyet, melly sülve, téli hónapokban, kedvelt csemegéje a vidor gyermek-seregnek. Ismerünk és tenyésztünk ezenkívül kétféle tököt, melly télen is eláll, s ezen egészséges és kedves izü főzelék használatát a téli időre nézve is lehetségessé teszi; az egyik közönséges fehérszinü maggal, a másik fekete maggal bir. Vannak ezenkívül a töknek különbféle válfajai, mik különös alakjoknál fogva, különös czélokra is fordittatnak, mint a lopó, csutora és efféle alakuak, mik közönségesen más tárgyakra, mint léczezet, sövény vagy

száraz fára felkapaszkodva, tenyésznek Lombosok (Schattenlauben) készítésére nem igen alkalmas a tök, s csak Clauren és Van der Velde regényeiben talál helyet, de nem ám kertjeinkben, mert a déli melegben, midőn az árnyékra leginkább szükség volna, lazán lóggatja le lombozatát; a ki pedig becsületes munkája után sódarszeletjét a szőlőtő árnyékában izlelheti, minek pazarlaná az drága létezetjét illy tökfilkóra!

A töknek azon számtalan válfajai, melyek az alak különösége kedvéért inkább, mint a haszon miatt tenyésztetnek kertjeinkben: különös tenyésztési szabályokat nem igényelnek, és ugy is inkább a diszkertészet rovatjába tartoznak. A közönséges, hizlalásra is alkalmazható, és a magva kedvéért is mivelendő mezei tök, (der gewöhnliche oder Schweins-Kürbis) mint gazdaság trágya, kukoricza és burgonya közt találja helyét, de nem a kertben. —

A hüvelyesek (Leguminosae).

Ázsiának azon, szelid éghajlatuk- és

termékenységükről híres vidékei, mellyeket a Ganges folyam öntöz, s miknek keblében volt, sejtelmünk szerint, nemzetünknek is ősi hazája : eredeti hazája azon hüvelyeseknek is, mellyekről szólni szándékozunk. Ha pedig az indus föld jótékony ajándékában ismét sok különöset, sőt csodaszerűt találándunk, ne tulajdonítsa azt a t. olvasó, tárgyalási modorunk egyik felkapott, és szokásba vett sajátságának : hanem azon velünk született rövid (myops) látásnak, mellynél fogva kénytelenítettünk a tárgyakat feletteközelről tekinteni, s akkor igen is természetes, ha bennük olly tulajdonokat is találunk fel, miket az ember, ha távolról tekint a tárgyat, észre sem igen vesz.

Midőn multkor több déli eredetű növényekről szóltunk, miket hazánkban szerencsével csak akkor lehet mivelní, ha gazdag föld- és tápvegyület, ugy szorgalmas mivelés által eredeti, és a mienknél szelidebb éghajlatu hazájukat velük elfelejtetni tudjuk : akkor jó kedvünkben a kertész hizóinak neveztük azokat ; de legyen hát a kertésznek maglója is, azaz olly keleti, és nevezetesen keletindiai nö-

vénye, melly maglókint a „more patrio“ sovány tartás mellett, szinte csodálatos termékenység által, bőven kamatozzon! És valóban ez, ha nem is éppen csodaszerű, de legalább is nagyon figyelemre méltó tünet. Ha a kobakosoknál azt ügyekezünk kiemelni, hogy számunkra a kertnek legjobb, leggazdagabb földü helyét kiválasztván, azt a tápkészletnek feleslegével ellátnunk mégis aligha fog sikerülni: ugyismét, a hüvelyesekre nézve azt kell megjegyeznünk, hogy számukra a kertnek soványabb földü téreit válasszuk ki, ha inkább hüvelyeket és magvakat, mint pusztán bujálkodó zöldjüket akarunk természeteni. A kobakosak sine exceptione verőfényt kívántak, a hüvelyesek s leginkább a szerény paszulyfélék, még a fáknak változó árnyékában is szépen teremnek.

A kobakosok a maguk idejében sok öntözést kívánnak, a hüvelyesek egy két nyári záporral beérik, csak szivós földbe essék a magvuk, hogy csirázhassanak. Csak azon egyben egyez meg, e két, természetes ellentétben álló növény család, hogy t. i. életük a meleghez köttetett, és egy csekély fagy véget vet mindkét családbeliek

életének. — A csodaszerű pedig bennük az, hogy míg a kobakosok, kertész által hizlalt családjának gyümölcsei, az állati és emberi szervezetre higitólag hatnak; addig a hüvelyeseknek sovány földben érlelt gyümölcsei, ugyan ezen állati és emberi szervezetnek bő táplálékot nyújtván, arra sűrítőleg hatnak; a miért is ezek az új testamentomi, nevezetesen a mai napi szegénységnek mannái közé számíthatók.

Eltagadják sokan az embertől a természetes ösztönt, és sokban igazuk is van; pedig mégis meg van az több tekintetben mai nap is. Így p. o. ösztönszerűleg irtózik a spinát-evő burocrata a paszulytól, míg a szabadban munkálkodó azt kedves ételnek ismeri, a spinátot ellenben ételnek be sem igen veszi. Kitetszik ebből, hogy a hüvelyesek bő és tartós táptartalma, virgongcz és erős emésztési tehetséget igényel, mellynek közönségesen csak az örül, ki szerencsés körülményeinél fogva, egyetemes testi tehetségeit, munkás élet által jobbára a szabad ég alatt gyakorlatban tarthatja. Különb chemicus az ember gyomra Liebignél, de csak akkor, ha bír az analysisnek egyetemes kellékeivel; s ezek közt

a vérnek hevesebb testi mozgások által, nagyobb mértékben kifejtett emeltebb hő-sége, nem az utolsó szerepet viszi.

A hüvelyesek a növényországban egy nevezetes és szélesben elterjedt családot képeznek, melly felette szembetűnő jellemekkel tünteti ki magát. Virágaik pillangósok (Schmetterlings-Blüthen). Pártájuk négy egyenetlen, de igen helyesen alkotott szirmokból áll, miknek felseje kipányvázott alakjánál fogva, vitorlának, a két mellső, egymás irányában álló, szárnynak, és az alsó, közönségesen sarló idomra görbült formájánál fogva, csónaknak neveztetik, a fűvészet tudósai által. Ezen csónak vagy sarló idomu szírom foglalja magában a nemző műszereket, mellyek közt a kertész-re nézve érdekes rész a magzat, utóbb hüvellyé képződik, azaz magtokká vagy magburokká, mellynek vastagabb forradását a magvak apró köldököcskéiknél fogva megülik, valamint azt a bab, paszuly, akác, here és valamennyi pillangós virágu, s így hüvelyes növényeknél látjuk.

Fejlődésük jobbára hirtelen, mi nagyon is szükséges, miután egész tenyésze-ti cyclusuk, a néhány dérmentes nyári hó-

napokra szoritkozik. Tekintsük tehát végig sorra azokat, miket leginkább érdemes kertünkben mivelni.

Paszuly (Phaseolus vulg. Lin).

Midőn fennebb a hüvelyeseket a szegénység mannai egyikének elneveztük, szemünk előtt leginkább a paszuly lebegett százféle változányaival : mert leginkább ez bir családjá minden előnyeivel, és azért ha akármi csekély területű helyecsskétek van, legyen az bár a házi kertben vagy a szőlőben, melly talán dombosabb fekvése vagy talajának csekélyebb termékenysége miatt más kerti veteménynek nem igen volna alkalmas, azt ültessétek be paszulylyal, csak taraczkos ne legyen; a föld, nehezebb talaj esetében legyen jól felásva, homokos földben pedig akár csak jól felkapálva s megtermi az a paszulyt, ha a kétszeri megkapálást nem sajnáljátok tőle; s e szerint alig van hely, az igen mély fekvésű vizenyőst kivévn, melly annak termelésére alkalmas nem volna. A kukoriczának s a káposztának itt-ott üresen maradt közeit, hasonlóképen hasznosan pótoljuk ki paszuly-ültetéssel, miután az nem szorul ön-

tőzésre, és bár későcskén jusson is a földbe, kamatját meg nem tagadja tőlünk.

Valóban kevés veteménye van a kertnek, melly a paszuly hasznavehetőségével felérne, és mellynek termesztése egyszerűsmind olly kevés fáradság s költség mellett annyi haszonnal is járna! Junius közepétől fogva egész a derek beköszöntéséig, eltartja a paszuly zöld állapotjában asztalunkat éppen olly jó izü, mint vérritkító, egészséges eledellel, mellyel még a leginvalidusabb embernek, sőt magának a lábadozónak gyomra is könnyen megbarátkozik. Ha pedig a város közelében laksz, és nem restelsz néhány üzdei ablak alá guggon ülő korai paszulyt rakni, az szintugy megfizeti reá fordított költségedet és fáradságodat, mint akármiféle más, a melegágyban üzött vetemény: mert Pesten két két hüvelyt eladhatsz májusban legalább 2 pengő krjával; mi pedig majd nem többre megy, mintha ablakaidat ugorkával vagy karfiollal foglalod el.

Az eredmény ugyanis, a paszulynál sokkal biztosabb mint a többi üzde alá vett veteményeknél. Kitünik ebből, hogy a paszuly szerény bokra az, mellyen megterem a nyalakodó inyhősnek a nyalánk

ság, nyáron az egészségesnek nem különben mint a betegnek kedves étel, télen az élelemből kifogyott szegénységnek jó izü kenyér, azaz egészséges kenyér-pótlék. És azért, ha Istenben boldogult öreg anyám bókot csapott, valahányszor egy bodzafa mellett elment; úgy egyik unokája meg el nem kerülheti, miszerint a közönségesen lenézett paszuly-bokrok mellett elmenvén, eszébe ne jusson, hogy azoknak a mérsékelt éghajlatu ember, majd nem ugyanannyi hálával tartozik, mennyivel a trópok lakója, a tápláló kenyér-pálmának.

De mindemellett hátra van még a java. — Feltalálunk a magárusok árjegyzékében olly paszuly-fajokat is, mikről azt hirdetik, hogy egy után százat kapunk, sőt vannak, a kik ha már füllentenek, legalább becsületesen értvén mesterségüket, azt mondják: egy után ezret. (Persze az alkalmasint a szedő hibája, hogy kihagyta: 2—3 év alatt). De hiában! annyi csakugyan igaz benne, hogy a paszuly, kedvező évjárással mellett roppant termést ad, mellynek mint kereskedési cikknek kiválólagos értéke van azért, mert nemcsak, hogy (szelős helyen tartva) 5—6 évig megtartja

csirzó tehetségét, de a mi legtöbbet ér, semmiféle rovar rongálásainak alávetve nem lévén, szűk években tetemes haszonnal pénzzé tehető. Ismertünk egy nagyon egyszerű polgárasszonyt, ki özvegyiségében számos apró cselédjeit egyenesen paszulyból tartotta, mert bő terméssel megvette annak kiláját 4—5 váltó forintjával, és pár év mulván eladta ugyanazt 8—10 pengő forinton.

A fennebbiek után látjuk, hogy a paszuly, földminőség dolgában kevés igényvel jár, földolog reá nézve az, hogy porhanyó földet találjon. Ha azt egyenesen ágyakra rakjuk, egy 4 lábnyi széles ágyra szoktunk három sort rakni, a jó puhára dolgozott földbe a kis kerti kapával 2—3 hüvelyknyi mély lyukakat vágván és mind-egyikbe 5—6 paszulyszemet rakván. Ha a paszuly felfutó, karó vagy száraz ág rakatik a tövébe mikor kikelt, hogy felfuthasson reá. Kétszeri kapálással beéri a paszuly. Mivel termelési módja igen könnyű és felette egyszerű, ritkán szoktunk neki különös helyet szálni, ámbár azt is megérdemlené. Jó helyet talál a gyalog azaz fel nem futó paszuly a faiskolában t. i. an-

nak minden második sorában : mert csak a faiskolai munkáknak rendes bevégeztével rakatik el, és ismét korán kikerül a földből ; továbbá mivel csak minden második sort foglalja el, s nem szolgál akadékul, ha bár a faiskolában valami tenni való akad is : mert minden második utja szabadon hagyatik, mellyről két két sort meg lehet munkálni. A föld erejét nem igen veszi igénybe, és mivel magasra nem nő, árnyéka által sem válik ártalmassá : s némikép vagy legalább egy részben, megtéríti a föld munkájának költségeit. Miután Magyarország nagyobb részint sok kukoriczát termeszt, rendes helyét találja a paszuly a kukoricza sorok közt is ; s ez nagyon czélszerű, kivevén a felfutót, melly éppen nem oda való.

Sokan ültetés előtt a paszulyt be szokták áztatni, pedig az rossz szokás, mert csak akkor jár némi előnnyel, ha az áztatott paszuly szivós földbe kerül, és reá jó meleg idő jár ; ez esetben hamarabb kél ki ; ellenben ha nedves idő áll be, elrotthat ; ha pedig beáztatott állapotban száraz földbe kerül, és tartósabb szárazság jön rá, bizonyos romlási metamorphosis a-

lá esik, melyet a nép „megtökösödésnek“ nevez. Legjobb valamicskét igen korán, azaz április közepe után elrakni, mert a legrosszabb esetben, ha dér megcsipi is, nem nagy kár az egy-két maroknyi paszulyért; ha pedig megmarad, akkor jól esik a korábbi termés. Az általános ültetést nem tanácsos skokal május közepe előtt végezni, mert az Pancratius után, velem együtt már sok becsületes embert megcsalt, és az egy előnnyel nem dicsekedhetik a paszuly, mellyel a kukoricza, hogy t. i. ismét kizöldül, ha a dér elvette hajtását.

A paszulynak két kiváló fajtája van: futó- és gyalog-paszuly, miknek temérdek változványait elszámlálják a magárusok; mi csak azoknak javával fogjuk a t. oltvasót megismertetni.

A paszulynak számos válfalai, gyakorlati szempontból felosztatnak A) futó- vagy karó- és B) gyalog-, guggon-ülő- vagy bokros paszulyra. Mindeneknek osztálya pedig ismét a) vágó- és b) czukor-paszulyt foglal magában.

A futó- vagy karó-paszuly magas szárt ereszt, mellynél fogva a mellé szúrt karókra, vagy más efféle tárgyakra másfél

ölnyire is felfonja magát. Sajátságai közé tartozik, hogy a jobbacska, de éppen nem új trágyás földet még is inkább eltűri, mint a guggon-ülő paszuly, és abban hüvelyre nézve is gazdagon fizet. Átalán véve bővebben terem a futó-, mint sem a gyalog-paszuly, hüvelyei is, legtöbb válfajainál gyengébbek, s így a fris használatra alkalmasabbak, mint amazéi; de mivelése is több költséggel jár ám, mert a karót is megkívánja, továbbá jól választott, napos helyet is akar; holott a gyalog-paszuly a kertnek minden elrejtett szegletében diszlik!

Minálunk közönségesen náddal pótolják mellette a karót; ez első tekintetre ugyan gazdaságosabb, de nem czélszerű, mert a nád éppen akkor enged a szélnek, midőn a paszuly, hüvelyei által reá nehezkezik. A karó-paszuly minden irányban nagyobbra növekedik, mintsem a törpe; s azért egy ágyra kettőnél több sort ültetni nem kell, miután három sorjával a középső sor sem napban sem világosságban elegendőképen nem részesülhet; a hüvely-szedés alatt is nehezen közelíthető meg. Mivel magasra nő, tehát nem czélszerű belőle

több ágyakat ültetni egymás mellé, hanem inkább felváltva más főzelék-neműekkel.

Az egyes fészkek legalább is két lábnyira essenek egymástól; a karókat pedig jó lesz még a paszuly ültetése előtt leszurdalni, egy lábnyi mélységre. E munka legkönnyebben egy vas furó segítségével megy véghez, ollyannal minőt közönségesen a szőlővessző ültetésére szoktak alkalmazni, és a millyennek a kertész szerszámai közül hijányozni sehol sem kellene.

A karók fennálló végei ismét hosszant végig, más rézsut alkalmazott karókkal köttessenek össze, s reájok nézve az egész készület némi pontossággal vitessék véghez: nehogy a szél dühének könnyen engedjenek, s akkor kellesék rajtuk igazgatni, a paszulynak még nagyobb rongálásával, mikor az már javában felfutott.

Hanem igaz, hogy könnyü ott beszélni a nád töreke dékenységéről, a hol az ember a fának, s így a paszuly karózására alkalmas fának is bővében van: de vajmi nevetségesen hangzik az illyféle beszéd azok fülében, kiknek nád a kerítésük, nád a földelük, nád a tüzelőjük, s kik több he-

lyütt, egy négyszög mértföldnyi területen, a tüzhelyre szükséglett fával is alig birnak; nemhogy a paszulynak kerüljön az egy öles fakaró.

De hijában! — Mert én azért még sem hagyok fel azon indítványommal, hogy országszerte a futó paszulyt jó erős fakarókkal karózzuk fel; mindjárt meg is mondom mi oknál fogva: 1-ör mivel ép azon vidékeket, mellyek a fában szükségét látnak, lakja azon igazi magyar faj, melly faj menyecskéinek arczain, mai nap is megtalálhatni. — más nemzetbeli nőkéhez nem is hasonlitható — pirosságát azon vércseppeknek, mellyeket ősapáink Árpáddal e hon földére jövetelükkor ontván, legelső áldomásképen ittak 2-or. Mivel ezen magyar menyecskék, kiknek arczain Árpád vére mai napig is olly szépen piroslik: közönségesen tüzről pattant asszonyok szoktak lenni, kik a csendes házi tanácsban még sokszor az elnöki széket is csodálatra méltó ügyességgel töltik be. 3-or. Mivel én résznek ajánlkozom mindezen szép és tüzlő pattant hazai és magyar menyecskékkel, szövetségre lépni (mit bátran tehetek is, miután nóm a „Gazd. Lapok-“at ugy

sem olvassa) a végett : miszerint meg ne szünjenek a körülményekhez képest, hol elnöki nyomatékukat, hol bájaik győzelmes hatalmát arra fordítani, hogy akár rabszolgai, akár házi zsarnok szerepében tengő férjeiket okvetlenül arra birhassék, mikép 10 évek lefolyta után, terjedt, vagy szűkebb birtokain, egy arra alkalmas, és használható talpalatnyi darab föld se legyen, melly — ha nem is éppen gyümölcsfát — legalább szeder-, akác-, jávor és efféle hasznos hirtelen növekedő, s éppen a fátlan homokos vidékeken kiválólag diszlő facsoportozatokat, vagy sorokat ne mutathasson fel.

Gazdáim! micsoda boldogság az, ha szöllőkarónk, szerszámfánk, szóval a háztartás szükséglete, — és elvégre a huszas ezerféle alakban — azon fán megterem, mellyet kezünk szennyének büszkén mondhatunk!

Gazdasszonyaim; nemde boldogság még az is, ha a kemenczét szalma- a bogrács alját tőzeg helyett becsületes fával rakhatni meg? Hát ha még lágy egünk alatt a szederfa bogarának szorgalmunkérti hálája, a mostani komisz perkált fényes se-

lyem ruhává, a bécsi piros fejrevalót, tündöklő fulárd kezkenővé fogja változtatni! Quid ad haec, édes selyem-szoknyás unokák defendens szépeim? És végtére még ti, kik igazán szívemhez nőttetek, hazám pártás kertészei! használjátok fel valamikor házi istenségtek teljes és ellenszegülést nem ismerő hatalmát arra, miszerint született természetes hódolítóik és respective rabszolgáitok, semmiféle kegyeitekben részt ne vehessenek, míg valamennyi előforduló házi és családi ünnepélyek emlékére, egypár tuczat fát nem ültettek, miknek magutáni nevelését, valamint a vele kapcsolatban álló érdemet én legalább soha másnak át nem engedném, hanem a ti helyzetetökben, azt magam hajtanám végre! S akkor, ha t. i. ti derék szövetségeseim, az ime teljes komolysággal javaslott eljárásba bele fáradni nem fogtok, meggyőződésem — tréfán kívül — azt tartja, hogy néhány évtized után, még a paszulyt is nem töredékeny nádról, hanem fáról fogjuk szedegetni hazánknak, mai nap még kópár vidékén is.

Mondók fentebb, hogy a futó-paszuly gyakorlati szempontból, továbbá vagy vá-

gó- vagy czukor-paszulyra osztályozható. Vágónak hívják azon válfajokat, miknek hüvelyei aránylag hoszuak, szélesek; és laposabb s gyérebbs magvaik után hasonlóképp inkább laposak. Ezeknek hüvelyei csekély és alig észrevehető rostokkal ellátvák, minélfogva a zöld használatra kiválólag alkalmasak. Ezen válfajok becses sajátosságaihoz még az is járul, hogy többen közülök a termésből késő őszig ki nem fogynak, folyton ellátván a konyhát jó izü és egészséges főzelékkel.

Nemükbeli legérdemesebb válfajai a következők :

a) Futó kard-paszuly. Magva fehér, lapos, jókora nagy, de 6—7-nél többet alig találni egy-egy hüvelyben, és azok közt is akad még néhány töppedt és kevesbdé fejlődött. Ellenben hüvelyének hossza sokszor az egy lábnyit is meghaladja, kard alakú és felette széles; virágja fehér és rövid száron csüngő fürtöcskét képez. Zöld főzeléknek gyengeségénél fogva, ugy szinte vigyázattal történt aszalás utján, a téli eltartásra elkészítve, a többi közt majd nem első helyet foglal. Hüvelyének kisebb vagy nagyobb volta után, több nevek alatt

fordul elő a magárusok árjegyzékeiben, de legtöbbet érő az, melyet óriás- vagy rőfös kard-paszulynak neveznek.

b) Tüz-, török-, arabiai- vagy sok virágu-paszuly. (*Phaseolus multiflorus* Linn.) Lángszin-veres, fehér vagy szinte tarka virágja, hosszú száron csüng. Lugosokra valamennyinél alkalmasabb, mert virágjának gyönyörű színe miatt is diszes. Hüvelyei az egy arasztnyit ritkán haladják túl. Ezen hüvelyek hosszak, rostosságuk csekély, de magtartalmuk is az. A magvak husosak, hosszúságukban a hüvelyeknek két harmadát, szélességükben pedig legalább is egy harmadát megközelítik. Színre sötét violaszínűek, majdnem rózsaszín karimával — ha piros vagy tarka viráguak — vagy fehérek, ha virágaik is fehérek; ámbár erre nézve kivételeket is venni észre. Hüvelyeik, gyengéd és husos voltánál fogva, s szintugy hosszasan tartó termékenységük tekintetéből, a tenyésztést nagyon megérdemlik.

A futó czukorpaszuly válfajai közt tényésszük. a) **Viaszpaszulyt**, mely közt a fekete maga legtöbbet ér. Hüvelye viaszgárga, hengerübb, rövidebb: de magvakban

bővelkedő. A magvak gyenge korukban leginkább, de száraz állapotban is, különös izességük által kitünők.

b) Továbbá közönséges c z u k o r - p a s z u l y t, mellyből vannak virágra hol fehér, hol halvány violaszínűek ; szintugy a magva is, melly hengerded hüvelyekben foglaltatik, némellykor fehér, sárga vagy különbözőfélekép tarkázott.

c) H e r c z e g n ő - p a s z u l y t, apró, fehér gömbölyüded igen izes és édes magvakkal.

d) S a l á t a - p a s z u l y t, apró hüvelyekkel és magvakkal, mik főleg zöld saláta gyanánt használtatva, izletesség által ajánlják magukat.

e) M e g g y p a s z u l y t. Magvai majd egészen gömbölyűek, meggyszínűek vagy pirosló tarkák. A hüvelyük henger-alakus tömve hozza a magvakat

Valamint a futópaszuly két osztályra válik, t. i. a vágó- és czukorfélére, melylyekből az elsőnek válfajai inkább zöldjébeni használatra, a másike pedig inkább magtermesztésre ajánlatosak : ugy találjuk azta gyalog paszulyra nézve is.

Zöld használat tekintetéből természet-

szük tehát itt is a vágó-gyalog-paszuly fajából a következőket :

a) F e h é r m a g u, g y a l o g k a r d - p a s z u l y t. Tulajdonaira nézve megegyez a hasonló nevű felfutóval, de termékenységre azt el nem éri.

b) V i a s z - g y a l o g - p a s z u l y t, melly felfutó névrokonával mindenben megegyez, és termékenységre is becses.

Magtermesztésre, a gyalog-czukor-paszuly válfajai közt választhatjuk :

a) A s á r g a, h o s s z u k á s g y a l o g - v a g y b o k r o s - p a s z u l y t, melly népünknel „a korai kakastökü” neve alatt ismeretes. Korán és bőven terem. A hideg iránt nem olly érzékeny, mint többi társai. Üzdére legalkalmasabb.

b) A s á r g a g ö m b ö l y ü t. Az árjegyzékekben - „egyért százat, vagy szinte ezret” neve alatt fordul elő. Termékenységre többet ér, mint izére nézve.

c) A v a j p a s z u l y t. Kén- vagy czitrom-sárgaságu; magva gömbölyded, könnyen föl, héját főtt állapotban alig érezni; izre fajtásrai közt az első, de gyéren terem; aristocraticus tulajdonai által valamennyi paszuly fölé emelkedik.

d) A rizspaszuly, aprócska magvu, testszinü és a köldökök körül fekete foltu. Finom ízénél s gyenge héjánál fogva némikép a rizskása helyét pótolhatja étkeinkben, mit a szánk padlása elhiszen ugyan, de gyomrunknak és hasunknak mégis csak eljárulja magát a paszuly nehezebb természete. Korán elvetve is csak későcskén ősz felé kezd teremni, mikor hüvelyknyinél hosszabb, hengerded és számos magvakkal tömött hüvelyei, zöld salátának nagyon alkalmasak. Levélzetére különböz a többi paszuly-nemüektől; virágja is sárgás, fekete központtal. Tenyészetre hasonlitanak ehhez :

e) A zöld rizspaszuly. Apró, bükköny nagyságu és idomu magvai vannak, mik száraz állapotban is az éretlen cukor-borsó módjára sárgás-zöldek, egyéb tulajdonaikra nézve megegyeznek az előbbi vájfajjal tökéletesen, de termékenységre azt még fel is mulják. Ide járul még :

f) A fehér gyöny-paszuly; mellynek apró, gömbölyded magvai közönségesen még a kutvizben is könnyen puha péppé fölnek; alig észrevehető, gyengéd héjuk tekintetéből pedig a nagybani

termelést leginkább megérdemlik, annál is inkább, mivel e fajta, a gazdagon termők közé tartozik.

A bab. Tót bab. (*Vicia faba*. Linn.)

(Die Puff-, Garten- oder Saubohne.) Féve

Bizony ennyi „nyelvfárasztó elnevezés után, már külön olvasmányt várt az ember, mint értekezést a tótbabról!“ — gondolja itt a nyájas olvasó, — és igaza van. — Ha a néhai perzsa követnek, Mirza-Abdul-Hassan Channak hosszú neve volt, nem lehetett neheztelni, mert a tárgy, vagy inkább személy maga is nyomatékos vala; de bab, és annyi elnevezés, ez — majd csaknem leggyengédebben mondva — felesleges!

Mi pedig azért bátorkodtunk a t. olvasó türelmét a bab különféle nyelvekeni elnevezésével e helyütt fárasztani, mivel éppen e folyamatban levő tárgyukra nézve, hazánk különböző vidékein, fogalmat-zavaró elnevezések divatoznak: s ámbátor akaratumkon messze túl esik a hüvelyesek különböző tájelnevezéseinek megváltoztatását megkísérteni: mindazonáltal mégis

tisztünkben áll, hogy hazánk több fűvésze-
 ti s nyelvészeti tekintélyeinek : u. m. egy
 Brassay Samunak, Kovács Gyulának, Tóth-
 falusy Miklósnak nyomán, a kertészet tár-
 gyainak irodalmi elnevezését határozottan
 megalapítsuk. E miatt bátran s szinte olly
 hegykén mint azelőtt, el fogja jöendőben
 is, valamelyik veszprém-táji Zsuzsi hugom
 mondani hogy a „borsót“ rakni megy, mi-
 dőn zacskóval fején, Pepitaszerü kaczer
 mozdulatok közt, paszulylyal a kukoriczás
 felé siet. E miatt meg nem tilthatjuk a tol-
 namegyei tiszteletes asszonyom szép Lilla
 leányának, miszerint azt ne felelje : hogy
 „paszulyt pírágál“ a szegény bugerok szá-
 mára, midőn babot fejt. S elvégre szinte
 szivesen fogjuk venni azt is, ha a palotai
 menyecske piacunkon a pesti kofákhoz ké-
 pest ezután is fele áron fogja árulni szép
 vajas „babját“, mellyel paszuly név alatt
 városi irástudóink nemcsak porladékony
 testüket, hanem maradandó eszméiket is
 minél termékenyebben táplálандják !

Az irodalmi nyelven, bab alatt értjük
 tehát azon kerti növényt, mellyet a német,
 legterjedtebb elnevezése szerint, Sauboh-
 ne-nak nevez, és a melly minálunk, kik

szerencsés éghajlatunk alatt, nyaranta olly sokféle étszerekben bővelkedünk, megérdemlett elismerésben nem igen részesül.

A bab, már napjainkban annálfogva is több figyelmünket érdemlené, mivel a félvilág jobb fiainak vére, éppen most azon földet trágyázza, melly ezen terménynek eredeti hazája! Ez ugyanis a kaspi-és azov tengerek mellékén terem vadán. A cultura hatása miatt mai nap már több változványokban diszlik, mellyek hol magas abbra, 4—6 lábnyira emelkednek, hol pedig alacsonyabbak maradnak. Szára mindnyájának egyenesen fenálló, négyszögü, kékes-, pirosló vagy fehér: de mindig barnás feketével tarkázott. Virágai a levélszárak szögeiben ülnek 4—6-osával, közös csutkán. Ezen virágok magzataiból fejlődnek ki a hüvelyek, mikben foglaltatnak — a válfaj sajátságához mérve nagyobb, kisebb, de 5 szemnél ritkán több magvak. Ezen magvak olly tömött liszt- és ennek következtében bőséges táptartalmat foglalnak magukban, hogy velük e tekintetben a hires paszuly sem mérközhet. Igaz, hogy ezen bőséges tápanyag egy, emésztésre nehéz és vastag héjban rejlik, mellyet a gyen-

gőbb gyomruak megemészteni alig bírának; de el lehet azt áttörés útján távolítani, és így a nevezetesen tápláló, és éppen nem kellemetlen izü ételhez férni a nélkül, hogy gyomrunkat annak majdnem bőrkeménységü héjával megterhelnök. Az asovitenger mellékéről hozzánk került tápszer, hasonló nehézséggel tör magának köztünk a közhasználatra utat, mint az Amerikából származott manna, a burgonya, melly sokáig csak a sertések számára teremtetett tápnak tartatott, miglen több szük gabona-évek annak valódi értékét és becsét velünk meg nem ismertették.

Nem szándékunk a bab értéket a burgonyaéval olly párhuzamba állítani, mellynél fogva a burgonyától az elsőbbséget megtagadni akarnók : de nem mulaszthatjuk el az alkalmat sem, gazda és kertészfigyelmét mindazon növényekre felébreszteni, mellyek könnyü mivélésük és bőséges tápanyaguk miatt, képesek velünk, a gyakran mutatkozó burgonyavész szerencsétlenségét elfelejtetni, vagy legalább azt kevésbbé nyomasztóvá tenni. Átalán véve e két növényt, párhuzamos viszonyba egymás mellé állítva, a következő észrevételek

tolják fel magukat előttünk : 1 az előny a bab mellett áll : ha a tápkészletnek mennyiségét vesszük a tömeghez mérve figyelembe ; továbbá, ha tekintjük a két termény eltarthatóságát ; és végtére, a burgonya-
nak jelenlegi hajlamát a vészre. 2) a bab a burgonya előtt háttérbe szorul, ha annak bő, és rendszerint könnyen előidézendő termékenységét, és különféle gyártmányok-
rai alkalmazhatóságát vesszük szemre. De nem szándékunk valamelly hasznos növény termelését, akármi oknál fogva a másik ro-
vására megszoríttatni, hanem igyekezünk mindenkit, kinek a szerencse jutott, hogy a föld gyümölcsei és terményei után élje világát, ezen föld minden egyes kincseire figyelmeztetni, hogy ne maradjon e gyö-
nyörű és dus hazának egy talpalatnyi föld-
je sem, melly e vagy ama hasznos növény mivélése által, gazdája fáradságát meg ne jutalmazza.

Atyámfiai! A magyar ember igazi lutrija : jó földje ; melly többet ér minden más lutrinál, melly arasznyi hosszú betükben, százezrek közt egynek fél milliónyi nyereséget ígér. Ezen biztos lutri-
ba rakjatok vég nélkül ; ez nem csal, s ha

ternót nem csináltok is mindig, az ambó számatokra bizonyos!

Igy a babbal. Nincs az ugyan — mert még szokatlan — minden embernek inyére; de a burgonyával is ugy voltunk; noha annak értéke most mindenkinek szemébe tűnik, leginkább mióta vész fenyegeti; és mióta országszerte azt tapasztaltuk, hogy szük gabonatermések után, száz ezreket megmentett az inségtől, vagy legalább attól, hogy a fák kérgével táplálkozzanak, mint kemény télen a megszorult nyulféreg (pomologice beszélve.) Nincs tehát, mint már mondók, mindenkinek inyére a szokatlan bab, mi magunk is hébe-korba többre becsüljük nála a pókapecsenyét, de a ki azt gyenge korában tejfellel, eczettel, kevés paprikával elkészítve, mint a zöld főzeléket izlelte; vagy paszuly módjára salátá gyanánt használta; vagy végtére száraz állapotban télen ismét paszuly módjára péppé főzette: az benne nem kevesebb izes, mint hatalmasan tápláló eledelt talált. De meg kell jegyeznünk, mint az egyszeri orvos: hogy szabad ég alatt munkás ember legyen az, s ne írój ez professo, mert különben őt emésztí meg a bab, s nem ő a babot.

Külföldön, leginkább Angolhonban, a babot hold számra termesztik, de nem annyira emberek, mintsem a lovak számára, mellyeknek darált állapotban nyujtatik; természetesen a bab több tápanyagot ad a lovaknak, mint a zab.

Midőn Smalbonnes ur, herczeg Eszterháznak a dunántuli jószágait kormányozta, az ozorai uradalomban nagyban természetették a babot a ménes számára, mit mi, kiknek a gazdaszat körébe e helyütt bele vágni szándékunkban nem lehet, csak amugy historice említünk meg: de azt s annyit ajánlhatunk, miszerint minden, kinek terjedtebb kertje van, el ne mulasszon ezen hasznos növénynek is egy kis tért juttatni.

A bab, föld dolgában megkívánja a jó erőben lévő, inkább agyagot, mint homokot; ámbár ebben is meglehetősen megte-rem; a korai vetés bőven fizet (szintugy valamint a paszulynál) a későbbi gyéren te-rem. Mihelyest kikelt megkívánja a kapálást, s későbben annak ismétlését, és a feltöltést. Bizonyos időjárással a feketés leve-leszek egy neme satnyítja el e növényt, minek elejét ugy vehetni, hogy a bokrok gyenge hegyeit, mint a levelészek székhe-lyét elszedjük; mi közönségesen azon ha-szonnal is jár, hogy a megmaradt hüvelyek nagyobb tökélyre fejlődnek és hamarabb megérnek. A magvak ültetése ugy történik, valamint a paszulynál, 5—6 szemet ültet-vén egy-egy lyukba. Sarok-után, a paszuly módjára, nem tanácsos a babot ültetni, mert felette sekélyre kerül; legjobb ültetése esik kis kerti kapa- vagy künn a telken eke után, mert a hatalmas mag, egy jó tenyérnyi mélységből is könnyen kitolja magát. A

magva 5—6 évig megtartja csirzó tehetségét, de szellős helyen tartassék, mint minden mag, mellynek csirzó tehetségét valamikor igénybe venni szándékozunk.

A nálunk ismert válfajaiból tenyésztük :

a) A közönséges nagy kerti babot; ez mindenek felett termékeny, s a földben sem igen válogat, ámbár izére nézve, az alább felhozandó válfajokkal a versenyt ki nem állhatja; minélfogva inkább a szabad telkekre való, a hol mint a nagybani termesztés tárgya, barmok számára jó sikerrel termesztethetik. Lisztte örölve azonban, és buzaliszttal keverve, minden tésztaemüekre alkalmazható, miknak táperejét a szokottnál nagyobbra növeli. Magánosan ad lisztje a földmivesnek egészséges pépet, melly savanyított állapotban szinte kielégítő ízű tápot nyújt.

b) Windsor-babot. Már ez finomabb és édesebb izénél fogva, munkás ember asztalára való. Hüvelye majdnem a-rasztnyi hosszú, szeme hasonlóképen nagy, közel hüvelyknyi hosszú; gömbölyded és valamennyire összenyomott. Termékenysége nagyobb lehetne, mert 5 szemnél többet ritkán találni egy hüvelyben. Izére nézve, egyszerűen megfőzve, a gesztenyére emlékeztet, minek édessége sem hiányzik benne. Windsor-babot tehát, legalább is addig a siczkánkózó apró tatár fajnak ozson-

nára, míg gyömolcsfáink termőre fordulnak; mi azt se kaptunk a mi időnkben.

c) **Magazan-babot.** Apróbb de az előbbinél még izesebb magu. Korán fejlődik; zöld főzeléknek társai közt legtöbbet ér.

Winda-babot a földön és jón-
 rabban edesebb ízű, továbbá em-
 ber-kezelésű, valódi illata van, ha-
 rószerű borsú, amely hasonlóképpen nagy-
 közeli hüvelykvető borsú, gömbölyű és
 valamennyire összenyomott. Terméke-
 sége nyugodt lehetne, mint a szarvas-
 borsú, de a talajban egy hüvelykvető és
 az egy részében a magok a szarvas-
 borsúhoz hasonlóak, edesebb, sem hiányzik
 benne Winda-babot tehát legelőbb is
 eddig a földünkön apró társai közt azon-
 8*

Figyelmeztetés,

a haszonkertészeket képző gyakorlati tanintézet érdekében.

Egy két hónap van még előttünk, és azok leteltével, bevégezni zsenge intézetünk első cyclusát!

Ritkán terem a fa előszörre is véka számra gyümölcsöt: ez intézet is — mellynek egyik feladata, hazánkban a nemes gyümölcsfának minél terjedtebb meghonosítása és elterjesztése — ugyan ezen törvényt tartja.

Három év előtti keletkezte, még sokkal ingadozóbb korszakba esett, mintsem hogy valami általánosb részvételre számíthatott volna. Hazámfiái, ősi jellemüknél fogva, tartózkodva fogadják az előttük új eszmét, és Magyarország a félszázad meghaladó, s többnyire nagy terjedelmű me-

gyéiből, csak hat ifjút vala képes az első évfolyamra kiállítani, kik is sorsuk s jövődjükről aggódva, léptek a szokatlan új pályára.

Valamint a bor is erjedés által csak azon részeket assimilálja, mik céljának megfelelnek, a heterogen elemeket pedig kiveti: úgy járt a csekély számú csapatka is, melly zászlóm alatt haszonkertésznek felcsapott.

A hat ugyanis háromra olvadt le; de az, a mit az erjedés, vagyis a lelki ismerettel válogató bíráló megtartott közülök, az most már nem kíván mást, mint az időnek naponkint mindinkább érlelő s tökélesbitő hatását, miszerint azzal bírjon, a mi saját magunkat is leginkább jellemez, t. i. egy kis szakkészültséggel de aránytalanul hatalmas adág hazafiú buzgalommal, s használni kívánó jó akarattal.

Ha azonban intézetünk eszméje, Magyarország közönsége előtt némi szokatlansággal birt: ezen szokatlanságát gyakorolta az saját magunkra is. Az orvos, ki a fiatalság teljes fogékonyságával, és a gazdászat, de leginkább a haszonkertészethezi veleszületett hajlamával élte le, egy századnak mintegy ötöd részét, jeles gazdák és kertészek közt; és utóbb hazánkban oly vidékén, hol megyeszerte ugyan a gazdászat volt valamennyi ágaival, azon egyedüli orsó, melly körül egész környezetének élete s tevékenysége forgott; azon

orvos mondom, ki a real, és természettudományokbani készütségénél fogva, képesítette volt a gazdaság elméletébe hatni is; ki hajlamánál fogva, falun, szünóráiban a gyakorlatra elég módot s alkalmat talált: az illy ember elég hű és merész vala, magát, mint az összes gazdaságot bevégezett és felkent tanárát tekinteni.

Ámde milly érzékeny csalódás követte e hiúságot!

Megkezdtem én előadásaimat a természettan-, vegytan-, szóval valamennyi real tanokban, és csak azon kiterjedésben, a mint a programm ígéré: de igen hamar azt kelle észre vennem, hogy a közönséges készütség e tanokban, még korántsem elég arra, miszerint az ember rendszeresen összefüggő előadásokat tarthasson, és hogy még sok más is kívántatik ahhoz.

De már benne voltam, és a szükség törvényt ront. Utóbb vigasztalásomra csak azt vettem észre, hogy a doctorféle olly vadoncz, melly a megkívánt real tudományokat egész kiterjedésükben, mint aféle nemes gallyakat, ugyan csak felveszi, ha azokat ráójtják.

A három tanévnek végén állunk; a kitüzött tanok sorozatán keresztül estünk, és maholnap szakemberek bírálata alá kerülend, valjon mi eredménnyel estek tanítványaim is keresztül azokon? Intézetem ez oldalról tehát többé bajt nem okozand. — De vannak az illy intézettartásnak szám-

talan más oldalai és nehézségei is, mikkel hasonlóképen csak a gyakorlat útján ismerkedhetünk meg, s mik orvoslásukat elkerülhetlenül tőlünk várják, ha valamennyi irányban czélt akarunk érni. Illyen az intézetnek nevelési és oeconomicus oldala.

A nevelési oldala sokkal több nehézségekkel jár, mint elejénte gondoltam.

Mint szűkebb körülményü tanuló orvosnak, alkalmam volt ez irányban gyakorlatra szert tenni; ne ha ez alkalmam nem akadandott is, szert tehettem volna rá, mint több gyermek apja. Azonban egészen máskép mutatja magát a dolog, ha az ember tulajdon gyermekeit a bölcsőtől fogva saját szemei alatt neveli fel: másként pedig akkor, ha az illy szerencsében részesített más jobb osztályu gyermekeket, csak nevelés folytatása végett veszen át; és máskép akkor, ha feladatunk az: hogy a pusztáink vad szokásaiban megrögzött 14—20 éves ficzkóból, vagy valamelly más illynemü két lábu, tollatlan, de már südő állatból, szinte tudományosan kiművelt, minden tekintetben becsületes, és világra termett szakembert faragjunk.

Vannak, és szinte számos kivételek a fentebbi kép alól tanítványaim közt is; vannak, kik saját kedvem választotta pályám rögeit előttem egyengetik, vagy legalább azok közé megelégedésemnek számos virágait hintik.

Saját és az általam képviselt ügy fon-

tossága kötelességemmé teszi, azonban, miszerint pályám rögeiből magam is annyit mozdítsak félre, a mennyit csak tehetségemben áll. Így arra tanított meg a mindennapi tapasztalás, hogy a fiut 14 éves kora előtt befogadni nem lehet. Az ennél fiatalabb gyermek, nem képes még jövődjének fontosságát és célját felfogni, s ha igazán életre való, ugy korának megfelelő tevékenységre használja fel idejét s erejét.

Őt ilyenkor sokkal jobban érdekli azon verébfészek, melyet a kutkövek részei közt felfedezett, mint akár a természet, akár vegytan valamennyi csudái; és később ezen verébfiak birtokaért életét is kockára vetni, mint sem hogy óraszámra a kertésznek higgadtabb vérkeringést kivánó foglalkozásaiban járjon el.

Őneki bármi ritka fajtáju körte- vagy szőlőfürt nem egyéb, mint azon édesdeden csalogató csemege, melyet hatalmába kerít, habár annak birtoka, nem ugyan szívének, de teste valamely alsóbb részének, vérébe kerülne is stb.

Valamint minden életpályán csak az a szerencsés, a ki vele született hajlamánál fogva ezen pályán természetes nehézségeit számba sem veszi: hasonlóképen csak azon fiúból válik ügyes haszonkertész, s mellette még szerencsés és megelégedett ember is, kinek e szép pályához természetes hajlandóság is jutott.

Figyelmeztetem erre nézve mind a szülőket, mind a községek t. előljáróságait, hogy ezen nagy fontosságú pontot figyelem nélkül ne hagyják. Észreveszem itt-ott, leginkább az utóbbiaknál, hogy ezen fontos körülmény, ha figyelmüket kikerüli, a várt eredményeket, vagy végkép vagy legalább részben dugába dönti. Félre tehát a választásnál a nepotismussal, vagy a protectoratus bármi nemével. Kit az Úr Isten haszonkertésznek szánt, csak az legyen kertész. Félre bármi mellékes czállal és gondolat-
tal. Soha se küldjétek az intézetbe a fiut azért, hogy nálam nem tudom miféle nyelveket, vagy az eddig elhanyagolt elemieket megtanulhassa : hisz illyféléket programomban sehol sem ígértem.

Továbbá igen nehezemre esik, a mire jövendőben reá sem állok, hogy mellék reményeteikben megcsalatra, a fiut haza kívánjátok azért, mivel nálam vagy németül, vagy czifra levelet írni nem tanult. A német nyelvet — mint többen tanítványaim közül — magán szorgalom, vagy az asztal feletti társalgás útján megtanulhatja, sőt kész lennék előadásaimat még német nyelven is tartani, de eddig — hol 20 tanítvány közt egyetlen egy német sem vala — ezt nem tehettem.

Azt pedig nagy igazságtalanságnak veszem, ha valaki — mellék reményeiben magát megcsalatra látván — a fiut az első év lefolyta alatt, vagy azután, haza hiv-

ja; mert ne gondolja ám senki, hogy én-
nekem hasznom van abból, ha Pest-en,
egyegy fiut, átlagos 80 pftért, egy éven át
mindennel kitartok, a mint a program
mutatja; továbbá azt se hidje senki, hogy
a legjelesebb fiu is képes lenne, első évi
munkája által azt nekem megtéríteni, a
mit társaimmal reá költök!

A tanítvány első évben egyenesen s
közönségesen kárt okoz fűben, fában; a
másodikban — ha különben derék és a ker-
tészethez hajlammal bíró fiu — egy közön-
séges, jó akaratú munkással felér; a har-
madikban — ha arra való — megtérítheti
némikép azon károkat, miket mint ujoncz,
elkövetett.

De mindezen normalis és kedvezőbb
esetekben, fenmarad még a téli és a szün-
napokra eső tartás, a fennálló feltételek
alatt; melly előlegezett költségek megté-
rítését csak a jövedőtől — t. i. az egész
intézet nagyobb felvirágzásától — re-
ményelhetni. Ez olly feladat, mellynek más-
sát nem igen találndod fel sem mi nálunk
többé, sem másutt, magán vállalatnál.
Azért — intézetünk dolgában — vetély-
társaktól nem igen tartunk, valamint attól
sem, hogy valaki, az ügyszeretetből ma-
gunkra vállalt tanárságból, jövedelme ked-
véért kiszorítson.

Szeretném továbbá, ha a fiukból nem-
csak hasznos, hanem egyuttal — s a men-
nyire lehet — mivel embereket is farag-

hatnék; azért eszem egy asztalnál s egy tálból velük, hogy minél többet saját magam s családom körében mulassanak, és a közös társaságban részt vegyenek. Azért rendezem egyrészt a hécsi kiállítást is, hogy a jobbaknak köztük alkalmat nyújtsak, miszerint saját költségük nélkül, a székvárosnak, tanulmányozásukra érdekes nevezetességeit élvezhessék, s azért — ha érdemesek leendenek reá — még többféleképet is léptetendek életbe, mire nem minden fán terem, rájuk nézve kedvező alkalom.

Jól tudom, hogy tanintézetem érdekeit tárgyalván, kissé körülményessé válok. De miután ezen egész vállalat jövődéli haszna sokkal inkább az egész hazát, mintsem mostani ápolóit illeti: szükségeseznek tartom, hogy a nagy közönséget annak belszerkezetével, irányával, zseneségéhez tapadt tökéletlenségeivel, de egyszersmind azon igyekezettel is megismertessem, mellyel annak mindinkább nagyobb virágzását megalapítani kívánám.

Oeconomicus oldalát tekintve az intézetnek, a gyakorlat két hibát emel ki mindinkább. Az első azt mutatja, hogy a belépés ideje november kezdetével roszul lón választva, mivel akkor egyrészt már az utazás bajos; másrészt pedig, mivel az ujonczok megérkezése a novemberi vásárral összeesik, melly időben a legnagyobb sürgés forgás uralg növeldeinkben. A jöve-

vény ilyenkor szinte zavarban van, mert alig akad, a ki reá érne őt új pályájának eleinte szokatlan teendőibe vezetni. Hozzá járul még az is, hogy a kilépendők próbatételei is ez időre esnek, mi részük-ről ismét több napi készületet kíván, és részemről is legalább néhány napra különös elfoglaltságot idéz elő. Ezen okoknál fogva célszerűbbnek találjuk, miszerint a be- és kilépés idejét, a folyó évtől fogva szeptember kezdetére tegyük.

Tapasztalnom kellett továbbá, hogy némelly tanítvány részéről a tartás-dij, halatlan csekélysege mellett is, rendetlenül foly be; figyelmeztetjük ennek okáért a jövőre nézve az illető feleket, hogy a befizetéseket pontosan teljesítsék, mert csak is ez teszi az intézet fennállhatóságát lehetőségessé.

PROGRAMMJA

azon gyakorlati tanintézetnek, mellyet dr Entz a gazdasági kertészet, de leginkább az országosan előmozdítandó nemes gyümölcsfa tenyésztésének, szőlőmivelésnek és gazdasági magvak termelésének érdekében, életbe léptetett.

A) Alapszabályok.

1 §. Azon magántársulat, mellyet dr. Entz és társai Pesten a gazdasági kertészet, s főleg a gyümölcsfa- és szőlőtenyész-

tésnek honunkbani terjesztése végett életbe léptettek: átengedi telepítményeit és faiskoláját, ezen szakbeli nyilvános képzőintézet használatára, a nagy közönségnek.

2. §. E cél elérésére fölvétetik tanítványul 8 fiatal egyén, kik 14 éveseknél fiatalabbak ne legyenek.

3. §. A tanfolyam 3 egymásután következő évre határoztatik.

4. §. A negyedik évi tanfolyam megindittatik folyó évi. szeptember elsején.

5. §. Az előadás magyar és német nyelven tartatván: megkívántatik, hogy a tanítvány legalább is ezen nyelvek egyikét tökéletesen értse, és azon írni s olvasni tudjon.

6. §. A tanítvány vallása a felvételnél nem jó tekintetbe: de megkívántatik, hogy illető lelkésze által, erkölcsének fedhetlenségét tanusító bizonyítvánnyal ellátva legyen.

7. §. Nagyobb erkölcsi vétségek, u. m. részegség, társakkal össze nem férhetés, hűtlenség: kizárják a tanítványt az intézetből, mihelyt észrevétetnek.

8. §. A tanfolyam végével nyilvános próbatétnek vettetik alá a tanítvány, melyet az intézet tulajdonosai, s a magyar gazd. egyesület által kiküldött két tekintélyes egyén előtt köteles leszen letenni. Ezen próbatételekről kiadatik azután neki, a társulat részéről a bizonyítvány: mellynek különös rovataiban mind erkölcsének,

mind haszonvehetőségének fokozata kitétetik.

9. §. A tanítványok kötelességében áll, minden, a gazdasági kertészet körébe tartozó munkákban magukat gyakorolni.

10. §. Nap keltével munkába állnak; 7 órától 8-ig reggeliznek, 12-től 1-ig ebédelnek, 4 $\frac{1}{2}$ —5-ig oszonnáznak, s innét számít napnyugotig dolgoznak. Nyugalomra és dologra harang adand jelt.

11. §. A dolog, a tanítvány erejéhez mérve, általában úgy osztatik fel: hogy a tanuló a könnyebb munkákon kezdve, a tanítás folyama alatt, minden kertészeti munkában gyakoroltassék, mellynek valamikor szakgyakorlatában hasznát veendi.

12. §. Miután a 3 téli hónapok leginkább az elméleti kiképzésre szentelvék: kötelességében áll a tanítványnak az előadásokra és rajzolásra szánt órákon pontosan megjelenni, naponkint pedig télen által is legalább 5—6 óráig, egyenesen az intézet javára, kinn a kertekben, ha az idő engedi, vagy ellenkező esetben, benn a dolgozó teremben gyékény, méhkas, vagy más efféléknek készítésével foglalkozni.

13. §. Utmutatást és magyarázatot a technikai eljárásokra nézve, a tanítványoknak gyakorlati uton ugyan az intézet főkertésze is nyújt: de leginkább dr. Entz, ki is a téli hónapokban az elméleti előadásokat, mennyire a tárgy engedi, demonstratív módon maga tartja.

14. §. Az elméleti tanítás kezdetét veszi, a szigorubb télő idő korábbi vagy későbbi beálltával : de mindenesetre december kezdetével, és eltart február végéig.

15. §. Vasár- és ünnepnapok nyugalomra szánvák : de kötelezik a tanítványokat illető isteni szolgálatuk gyakorlatára, és fel sem mentik azokat, a kertész el nem kerülhető foglalkozásai alól, p. o. a felváltva kiszabott kerti örködés, melegágyak körüli ablakok nyitogatása, vagy takarása; ugy szintén szárazság idején, a gyengébb növényeknek reggeli és esténkénti öntözgetése alól.

16. §. A tanítvány köteles télen 9, nyáron 10 órakor estve, szállásán lenni. Ezen házi rend megtartására különös figyelem leend, és arra, részint az azon évi legjelesebb tanítvány, részint a főkertész fog felügyelni; s azon fölül még az ajánló levél különös rovatába is feljegyeztetik, a tanítvány ebbeli magaviselete.

17. §. Minden tanítvánnyal közvetlenül dr. Entz rendelkezik, mint az intézet igazgatója.

B) Tanítási terv.

a) Az elméleti tanítás tárgyai.

1. „Növénytan,“ annak mükifejezései, rendszerei, a növények családjának leírása.

2. „Ásványtan,“ annak t. i. elemi rendszerei és főelvei; a földnek ismertető je-

lei, a televény képződése, ásványországi trágák.

3. „Allattan,“ leginkább a kertészetre káros és hasznos állatoknak természetrajza.

4. „Physika elemei,“ a testek természeti tulajdonságairól, a melegség, világosság stb. természetéről, és a kertészeti eljárásokrai befolyásáról.

5. „Vegyten,“ és pedig alapelveiben mind az életműves, mind az életműtlen testekre nézve. A föld- és trágyanemeknek vegybontási fogásai.

6. „Physikai földleírás,“ Climatologia

7. „Növényi földleírás,“ t. i. azon rendszabályok tanítása, mellyek szerint a növények a földszinén elosztvák.

8. „Meteorologia.“ Azaz : tanítás a szelek, eső s hóról stb. és azoknak a növényéletre befolyásukról.

9. „Növényi kór- és gyógytan,“ p. o. a mézgafolyás és annak gyógyítása stb.

10. „A kertművészet elmélete.“ (Theorie der Gartenkunst), t. i. a földről, a növények táplálékáról, a föld elkészítése körüli eljárásról (egyengetés, ásás stb.), a magvetésről, ültetésről, fa- és szőlömetszésről, annak theoriájáról és okairól, a növények nemesítése és szaporítása módjairól stb.

Miután az elméleti előadások egy része, röviden és népiesen szerkesztett füzetkéek után tartatik, köteles minden tanítvány ezen füzetkéeket, a hosszabb téli estéken magának leírni.

b) Elméletivel párosult gyakorlati utmutatások.

Tárgyul veszi fel mindazon képességeket és ügyességeket, mellyek megkívántatnak arra, hogy valaki magának növénygyűjteményt művészileg alapíthasson, vagy egy növényt, vagy akár egy előtte ismeretlen gyümölcsfajtát, rendszerileg meghatározhasson. E körbe való továbbá még azon ügyesség is, miszerint valaki magának érdemes gyümölcsfajokat viaszból vagy tábla-papírból (papier machée) a természet után készíthessen, vagy azokat természet-híven lefesthesse, és végre rendszeresen leírthassa. Ide tartoznak több vegytani kísérletek is, p. o. mikép lehessen bizonyos földben azon arányt meghatározni, mellyben az egyes földnemek abban egymáshoz állnak? és több effélék; mellyeknek véghezvitelére éppen nem kívántatik meg, hogy valaki végzett vegytudós legyen.

Továbbá mindazon eljárások, mellyek műipari és kereskedelmi tekintetben a gazdasági ipar előtt nagy fontosságuk; ide tartoznak a gyümölcs-eltartás módjai friss és szárított, vagy akár mikép, az eltartásra alkalmas állapotban: mint p. o. sörnyíak módjára a gyümölcs művészi aszalása, s gőzbeni vagy cukorrali befőzése. Ecet, bor, pezsgő és mézkészítés gyümölcsből stb. Végtére utmutatás a fák és egyéb növények nyafábolásában, midőn azokat messze földre elküldjük stb. stb.

c) Tisztán gyakorlati foglalkozások.

- 1) Konyhakerti növények mivélése.
- 2) Gyümölcsfa-tenyésztés.
- 3) Szőlőmivélés.
- 4) A gyógynövények mivélése.
- 5) Kisérltképen mivélése, minden új kereskedelmi és műipari növényeknek, hogy azok valódi haszna és legczélászerűbb mivélési módja, mielőbb köztudomásra jusson.
- 6) Kerti és gazdasági veteménymagvak mivélése.
- 7) Növénymivélés melegágyi meleggel.
- 8) Növényssaporítás és nemesítés stb.

C) Feltételek a tanítványok felvételére nézve.

1. A tanítványokat az intézet ingyen élélmezi ; kik a tanítást és egyéb tartásukat, igen csekély didactrum mellett nyerik.

2. Szállásul kapnak négyen egy szobát, ha nagyobb a szoba, aránylag többen egyet.

3. Tanítás, szállás, fűtés, világítás, mosatás és a szállások butorzása fejében fizetnek, 1-ső évben 100 pftot, a 2-dikban 80 pftot, a 3-dikban 60 pftot, tehát átlagosan 80 pftot.

4. A fizetés fele letétetik: ezentul szeptember 1-ső napján, másik fele mártius 1-ső napján, (a régibb tanítványokat az újabb szabály természetesen nem illelheti.)

5. Felvételnkor költelg minden tanítvány magával hozni 1 szalmazsákokot, leg-

alább 1 vánkost, 1 pokróczot, vagy egyéb takarót, 2 lepedőt, 2 törülköző-kendőt, és legalább 4 pár fehérruhát; nemkülönbén egy zárral ellátott ládát. Megkivántatik, hogy ezen fehérruhanemű, nevének jelét viselje, és a 3 tanév folyamán alatt teljes számban megtartassék.

6. Felső ruházatra nézve, legalább ünneplőre tisztességesen járjon; rongyosan járni egyáltalában nem engedtetik meg.

7. Táplálékul kap a növendék naponként rozskenyérből annyit, a mennyit szükségel; délben két tál ételt, t. i. levest, és 5-ör minden héten főzeléket hussal, kétszer tésztát, este egy tál ételt. Vasárnapokon egy tál étellel többet. Az illem, nagyobb rendtartás, továbbá az ételek készítésének kielégítősege érdekében: az igazgató családotól tanítványaival eszik ugyanazon étteremben, a közös használatra készült ételekből.

8. Megbetegedés esetében ingyen részesül a tanítvány betegápolásban, s orvosi segítségben, a gyógyszerári költségeket azonban maga viseli.

9. Író- és rajzszererekről, nemkülönbén a szükséges tanítási könyvekről, köteles a tanítvány saját költségén gondoskodni, valamint magát egy jó Willich-féle, és a nevesítésekre alkalmas kertész-késsel ellátani.

10. A tanítvány minden, szándékosan vagy pajkosságból elkövetett kártételt a

butorzat körül, köteles a maga költségén helyre pótolni.

11. Mosatásra elfogadtatik minden tanítvány részéről hetenkint minden fehér-ruhaneműből egy-egy pár.

12. Kik a tanítvány felvétele iránt az intézettel érintkezésbe lépni szándékoznak: ne terheltessenek bérmentes tudakozásaikat dr Entz Ferenczhez utasítani: Pest, Terézváros, a lövelde és kerepesi vonal közelében fekvő pesti fanöveldébe.

